

С 3221
6-7

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ
Археографско одељење

АРХЕОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ

6-7

Београд
1984 — 1985.

ПАЛЕОГРАФСKE БЕЛЕШКЕ О СТАРИМ СРПСКИМ И НЕКИМ ДРУГИМ РУКОПИСИМА У ВЕЛИКОЈ БРИТАНИЈИ

У великим и многобројним збиркама књига у Великој Британији нашли су се и стари словенски рукописи. Дуги и многострани контакти Британске империје са разним деловима света допринели су да се у британским музејима, библиотекама, као и другим установама налазе вредна сведочанства културе разних народа и земаља. Стари словенски рукописи су столећима пристизали на британска острва. У њиховој сеоби значајну улогу су одиграли енглески дипломати, колекционари, трговци, случајни путници или авантуристи, али и житељи словенских земаља који су се преселили у Енглеску. Тако је 1683. године Томас Смит (Thomas Smith), наставник Модлен Колеџа (Magdalen College) од 1666. до 1692. године и енглески посланик у Цариграду (између 1668. и 1671. године) поклонио један псалтир српске редакције Бодлејанској библиотеци (рукопис е Mus. 184) у Оксфорду.¹ Овај псалтир је обрађен у каталогу из 1697. године.² Неколико веома значајних старих словенских рукописа, међу њима и Четворојеванђеље Јакова Серског, у Лондон је донео енглески аристократа Роберт Карзон (Sir Robert Curzon) средином прошлога века. Овај дипломата и колекционар старина описао је како је обишао Свету Гору и дошао до вредних старих рукописа.³ Ови рукописи су били каталогски обрађени још док су били у његовој својини.⁴ Изгледа, већина старих словенских рукописа у Енглеској, пре него што је ушла у састав школских или јавних библиотека, припадала је приватним лицима. Историјат старих словенских кодекса често је непознат, али понека дискретно, много пута само графитном оловком написана белешка на енглеском језику мање или више доприноси расветљавању судбине појединих рукописних књига.

Већи број старих словенских рукописа у Лондону и Оксфорду привукли су пажњу првих генерација истакнутих словенских филолога. Већ Добровски спомиње словенске рукописе у Бодлејанској библиотеци.⁵ У другој половини XIX и почетком XX века о словенским рукописима су обавештавали или их описали Срезњевски, Јиречек, Успенски, Јагић, Грот, Гудев и Сирку.⁶ Рајсовим радом из 1915. године почели су посебно да се обрађују глагољски рукописи.⁷ За разлику од ранијих, у новијим радовима о старим словенским, нарочито ћирилским, рукописима у Енглеској више се обрађују поједини рукописи или више рукописа који припадају истој редакцији.⁸ Крајем три-

десетих година објављен је рад Џ. Барникота (J. Barnicott) о словенским рукописима у Бодлејанској библиотеци.⁹

Ранопреминула Ана Пеннингтон (Anne Pennington), професор Универзитета у Оксфорду) дала је свој допринос и овој области словенске филологије. У једном раду саопштила је претходни списак ћирилских и глагољских рукописа (количина словенских рукописа у појединим британским библиотекама, односно градовима, као и преглед литературе о осим рукописима).¹⁰ У истом саопштењу најавила је каталошку обраду ћирилских рукописа у Бодлејанској библиотеци.¹¹ У приватним разговорима она је често истицала потребу да се сви словенски рукописи у Великој Британији опишу. Ова њена иницијатива остварује се данас.

Задатка да се утврди тачан број старих и нових словенских рукописа у Великој Британији и да се они систематски опишу прихватио се др Ралф Клеминсон (Ralph Cleminson), библиотекар Одсека за славуистику Университета у Оксфорду. Он сада ради на опису око сто осамдесет словенских рукописа. После изласка из штампе овај рад представља значајни допринос и сазнањима о старим словенским рукописима уопште.

Међу старим словенским рукописима у библиотечким збиркама разних градова Велике Британије има и неколико старих српских рукописа. Понеки од ових описани су у наведеним ранијим радовима о словенским рукописима у Великој Британији. Године 1968. Владимир Мошин је описао, поред Никољског јеванђеља, два српска рукописа (Четворојеванђеље W 148 и Краћи изборни апостол и јеванђеље W 158) из Библиотеке Честер Бити (Chester Beattie Library) у Даблину (Dublin), који су некада припадали Народној библиотеци у Београду.¹² Сви нама познати стари српски рукописи обрађени су у библиотечким или другим каталозима. Посебни опис ових рукописа до сада није штампан.

За време боравка у Великој Британији настојали смо да утврдимо број старих српских рукописа и да прикупимо што потпуније палеографске информације о њима. На основу љубазних информација професора др Сретена Петковића (Филозофски факултет у Београду) и др Ралфа Клеминсона, као и на основу података из библиотечких и других каталога, установили смо да се стари српски рукописи у Великој Британији налазе у следећим градовима и библиотекама: у Кембриџу у Музеју Фитзвилија (Fitzwilliam Museum) један, а у Универзитетској библиотеци (Cambridge, University Library) један; у Даблину у Библиотеци Честер Бити (Dublin, Chester Beattie Library) два, и у Библиотеци Тринити колеџа (Trinity College Library) један; у Лондону у Британској библиотеци (London, British Library) седам, у Манчестеру у Универзитетској библиотеци Џон Рајландс (Manchester, John Rylands University Library) један, као и у Оксфорду у Бодлејанској библиотеци (Oxford, Bodleian Library) три стара српска рукописа. Према овом набрајању у Великој Британији има шеснаест старих српских рукописа. Могуће је да ће се у даљим истраживањима открити још који стари српски рукопис у британским библиотекама. Приликом боравка у Великој Британији нисмо могли да отпутујемо у Даблин. Због тога у нашој обради три рукописа из Даблина (W 148, W 158 и један псалтир у Тринити Колеџу) нису обухваћени. У ову обраду смо, међутим, укључили једно мање познато житије св. Саве руске редакције и један грчки рукопис са српскословенским возгласима на маргинама (Add. 7665m Кембриџ, Универзитетска библиотека и Lincoln GR. 11, Оксфорд, Бодлејанска библиотека).

Рукописи који су овде обрађени сврстани су по збиркама, односно библиотекама којима припадају, као и по абecedном редоследу слова и низу бројева у њиховим сигнатурама. Испред изворне сигнатуре налази се

број у загради, којим се означава редослед рукописа у овом опису. На крају рада дате су слике појединих страна рукописа. Преглед рукописа по садржини је следећи:

(5) Add. 32, 162, Одломак изборног јеванђеља, прве деценије XIV века, Лондон, Британска библиотека.

(7) Add. 19, 393, Четворојеванђеље, прве дениције XIV века, Лондон, Британска библиотека.

(6) Add. 26, 839, Четворојеванђеље, друга четвртина XIV века, Лондон, Британска библиотека.

(8) Add. 39, 626, Четворојеванђеље Јакова Серског, 1354. година, Лондон, Британска библиотека.

(10) Add. 41, 256, Четворојеванђеље, средина XIV века, Лондон, Британска библиотека.

(1) Marlay 2, Четворојеванђеље, XVI или XVII век, Кембриџ, Музеј Фицвилијам.

(11) Slavonic MS 2, Четворојеванђеље, 1647. године, Манчестер, Универзитетска библиотека Џон Рајландс.

(14) e Mus. 184, Псалтир с последовањем, друга половина XIV века, Оксфорд, Бодлејанска библиотека.

(3) Ee. I 8., Псалтир с последовањем, XVI век, Кембриџ, Универзитетска библиотека.

(15) Lincoln GR 11. Служабник на грчком језику са српскословенским возгласима литургије св. Јована Златоустог, XV и XVI век, Оксфорд, Бодлејанска библиотека.

(4) Add. 16.373, Чиновник митрополита дабарског и целе Босне Висариона, 1706. година, Лондон, Британска библиотека.

(9) Add. 41.987, Пролог-минеј за месец јануар, српска и бугарска редакција, XV век, Лондон, Британска библиотека.

(10) ADD. 7665, Теодосијево Житије св. Саве Српског, руска редакција, XVII век, Кембриџ, Универзитетска библиотека.

(12) Canon. lit. 413, Зборник слова, молитава и житија, XV век, Оксфорд, Бодлејанска библиотека.

(13) Cronwell 3, Зборник поука, слова и повести отаца, XIV и XV век, Оксфорд, Бодлејанска библиотека

Наше палеографске белешке о старим српским и неким другим рукописима у Великој Британији не представљају опис рукописа у правом и савременом смислу. Иако смо настојали да рукописе обрадимо што детаљније и свестраније, нисмо успели да у потпуности поступимо по принципима описа рукописа. Због сразмерно ограниченог времена које смо имали на располагању, као и због одређених правила руковања књигама у неким од библиотека у којима смо радили, водени знаци на листовима од хартије нису могли бити идентификовани, као што није у појединим рукописима проверен број свежака и број листова у њима. Исто тако елементи описа нису у једнакој мери обрађени код свих рукописа. Настојали смо да се, углавном, користимо методама и терминологијом који су у употреби у нашој стручној литератури. Употребљени палеографски и ортографски термини морају се схватити условно. Установљене палеографске и ортографске особине настале су, тако рећи и углавном, на основу првих утисака о рукопису. У преношењу оригиналног текста скраћенице су разрешене у полукружним заградама, а испуштена слова реконструисана у угластим заградама. Полукружне заграде се користе и у случају несигурних слова или речи. Подаци из раније литературе о рукописима који су овде обрађени, углавном, нису коментарисани.

У литератури о појединим рукописима, уз остале радове, обавезно се наводе један или више од следећих библиотечких или других каталога:

A Catalogue of the Manuscripts... - A Catalogue of the Manuscripts preserved in the Library of the University of Cambridge, Volume II, Cambridge MDCCCLVII.

A Descriptive Catalogue... - A Descriptive Catalogue of the Additional Illuminated Manuscripts in the Fitzwilliam Museum Acquired between 1895 and 1979, Volume I, F. Wormald, P.M. Giles, Cambridge s.d.

Bodleian Library Quarto Catalogues, I, Greek Manuscripts...., Oxford 1969 - Bodleian Library Quarto Catalogues, I, Greek Manuscripts, H.O. Coxe, Reprinted with corrections from the edition of 1833, Catalogus Codicum MSS. qui Bibliothecae Baroecianae accesserunt ex Oliveri Cronwell, Oxford 1969.

Catalogue of additions..., London (година издања) - Catalogue of additions to the manuscripts in the British Museum, London MDCCCXLVI-MDCCCXLVII, MDCCCXLVIII-MDCCCLIII, MDCCCLIV-MDCCCLXXV, MDCCCLXXXII-MDCCCLXXXVII, 1933, 1950.

Coxe's Catalogue of Oxford College MSS., I ... Coxe's Catalogue of Oxford College MSS., I, University, Balliol Merton, Exeter Oriel, Queens New, Lincoln, Oxford 1852.

Greek Manuscripts... Greek Manuscripts, Catalogue of an exhibition held at the Bodleian Library, Oxford 1966.

Slavonic Manuscripts ... Slavonic Manuscripts from the British Museum and Library, Scientific comissar: Aksinia Djourova, Scientific consultant: Ivan Dujčev, London 1977

Summary Catalogue of Western MSS. in the Bodleian Library, F. Madan, H. H. Craster, N. Denholm-Young, New Edition of 1697 Catalogue, Vol. II, Part II, Collections and miscellaneous MSS. acquired during the second half of the 17th century, Oxford 1937.

Summary Catalogue of Western MSS. in the Bodleian Library, F. Madan, Nineteenth Century Collections to 1850, Part II, Oxford s.d.

Нису наведени у литератури појединих рукописа два ранија каталога Британске библиотеке у Лондову: 75 (A) Class Catalogue of Mss., Bibles Commentaries, etc., Latin and Modern Languages (о релевантним словенским рукописима в. стр. 217) и 77 Class Catalogue of Mss., Service Books, Vol. II., Latin and Modern Languages (о релевантним словенским рукописима в. стр. 477). Први каталог се наводи у вези са датирањем у обради рукописа Add. 26, 839.

Поводом израде ових палеографских бележака о старим српским и неким другим рукописима у Великој Британији захвалност дугујемо Британској академији у Лондону (British Academy) и Српској академији наука и уметности у Београду, које су омогућиле боравак и рад у Великој Британији. Захвалност изражавамо дописном члану САНУ професору др Димитрију Богдановићу и професору др Сретену Петковићу.

Посебно истичемо захвалност коју дугујемо др Ралфу Клеминсону који нам је својим саветима и несебичним уступањем релевантних копија рукописа овог рада о словенским рукописима у Великој Британији (опис српских рукописа у Лондону, Манчестеру и Оксфорду) пружио драгоцену помоћ у изради ових палеографских бележака. Захвални смо и др. Мери Роберт (Mary Mac Robert, Универзитет у Оксфорду) на колегијалној помоћи и пажњи.

(1) Marlay 2

Четворојеванђеље, XVI или XVII век, хартија са воденим знацима, (1) + 230 + (1) л., 152 x 102 мм. 24 реда, оригинално означавање свезака на првој ректо и задњој верзо страни од ѿ до ѿз, каснија фолијација графитном оловком (1-230). Повез старији, мрком кожом пресвучене дрвене плоче, са оковом од позлаћеног сребра, хрбат покретан са металном мрежом, на предњој плочи окова рељеф Христовог распећа, сигнација: I(COVCСЬ) H(AZAPPAHИHЬ) П(АРЬ) Т(ОУ-ДЕЙСКЫИ), а у ореолу око Христове главе написано: о шн, Бородоцица и Јован Богослов са сигнацијама M(ИТ)И(РЬ) Д(Е)ОУ и ИШ(АНЬ) БОГОСЛШВЬ, изнад крста написан, вероватно, криптограм: ПЦ I П. Џ. Ж.

I(COVCСЬ) X(РИСТО)С(Ь), у угловима рељефи симбола четири јеванђелиста, задња плоча окова је метални руб са по једном рељефном звездицом у сваком углу, као и једном у средини, на корицама две металне копче. На унутрашњој страни предње корице забележено: Fitzwilliam Museum Marlay Bequest 1912 MS Marlay 2. Рукопис је у добром стању, лл. 62 и 163 слеђени су са следећим листом.

Каснији полуустав са елементима брзописа, поред полууставног и брзописно в, надредно брзописно а и х, а са продуженим ножицама, широко е, з са равним горњим потезом и општрим углом на довој линији, као и луком испод доње линије, ж тропотезно, и са косом пречкицом, м са косим стаблима и угластом спојницом која се не спушта испод доње линије, т троного, ф понекад са скраћеним доњим делом крака ш са симетричном спојницом до горње линије, ч налик на четворку са заобљеним левим куком, љ и љ са извученим и обично косим стаблом, љ има извијену пречкицу, понекад изнад линије, употреба з, као и слова из грчког алфабета. Ресавски правопис. Употреба два јера, на крају речи преовлађује танко јер, дебело јер на фонетском месту у предлозима и у средини речи, али спорадично и на крају вишесложних речи, пајерак се ређе употребљава, на крају речи испред же и се испушта се и танко (дебело) јер у пајерак, удвајања одређених вокалских слова су ретка, мешају се знаци и и њ, као и е и љ, обележавање групе ја на почетку речи лигатуром ња, после вокала знацима а и ња, обележавање мекоће сугласника испред а лигатуром ња, али и знаком а, обележавање групе је на почетку речи широким е, или, ређе, знацима њ или е, обележавање мекоће сугласника испред е лигатуром њ обележавање групе ју на почетку

речи и после вокала лигатуром ю, али и библијским именима диграмом оѿ после ѿ, обележаваће мекоће сугласника испред у лигатуром ю или диграмом оѿ, употреба ш на почетку и у средини речи, употреба ѿ у разним позицијама, поред диграма оѿ употребљавају се и лигатура ѿ, као и, ређе. ѿ. Надредни знаци: спиритус ленис³ изнад почетних вокалских слова, оксија изнад вокалских слова у средини речи, варија најчешће изнад крајњих вокалских слова или крајњег танког јера у речи, периспомени ~ изнад крајњих вокалских слова једно - или двосложних речи, спиритус ленис са оксијом ^у изнад почетних вокалских слова, двострука варија ^и као и обична варија. Интерпункција: тачка и зарез. Основни текст црним, наслови, иницијали, почетна велика слова, рубрике, маргинална означавања зачала, као и означаваће садржине стране на горњој маргини црвеним мастилом, неки детаљи украшени златом, понекад иницијали и велика слова плавим мастилом. Главни иницијали и заставице (лл. 6, 64, 101, 165) на почетку појединих јеванђеља, а на целој верзо страни листа који се налази непосредно испред наведених елемената илуминације насликане су минијатуре са ликом појединих јеванђелиста са сигнацијом: с(вѣ)ти м(а)р(е)и (л. 5'), с(вѣ)ти м(а)р(ко) (л. 63'), с(вѣ)ти лѡк(а) (л. 100') и с(вѣ)ти иш(а)н(ъ) (л. 164'). Површине илуминација у неовизантијском стилу златом и другим бојама (црвена, оранж, плава и бела) колорисане.

Садржина: Четворојеванђеље. Лл. 1-3 Теофилаков предговор Јеванђеља по Матеју, лл. 3'-4' Главе Јеванђеља по Матеју, л. 5 празан, л.5' минијатура јеванђелиста Матеја, лл. 6-60 Јеванђеље по Матеју, лл. 60-61 Теофилаков предговор Јеванђеља по Марку, лл. 61-62 Главе Јеванђеља по Марку, л. 63' минијатура јеванђелиста Марка, лл. 64-97' Јеванђеље по Марку, л. 98 Теофилаков предговор Јеванђеља по Луки, лл. 98'-99' Главе Јеванђелиста по Луки, л.100 празан, л. 100' минијатура јеванђелиста Луке, лл. 101-161' Јеванђеље по Луки, лл. 162-163 празни, л.164' (!) минијатура јеванђелиста Јована, лл. 105-210' Јеванђеље по Јовану, лл. 211-226' Сказаније читања јеванђеља у обичне и празничне дане, л. 227 празан, л. 227' табеларна упутства о реду гласова и јеванђеља и апостола, лл. 226 - 230 упутства о читању јеванђеља у ћелији.

Записи: л. 227 писмом у којем преовлађују брзописни елементи: сѣ с(вѣ)тоѣ ѿ(ан)г(ѣ)лѣ свѣтлѣишаго господина ср'пзкаго патрїарха кѡр(ъ) Гаврыла. Ако се прихвати мишљење аутора енглеског каталога да је овај запис писарев (A Descriptive Catalogue ...

стр. 55), као и ако је рукопис настао у исто време с металним оком на корицама (Г. Бабић, 0 српском четворојеванђељу XVII века в. у литератури о овом рукопису), време писања рукописа се, највероватније, своди на године столовања патријарха пећког Гаврила I (1648-1655).

Литература: F. Wormald and Ph. M. Giles, A Handlist of the Additional Manuscripts in the Fitzwilliam Museum, Transactions of the Cambridge Bibliographical Society, 1951-1954, бр. 66; F. Wormald and Ph. M. Giles, Illuminated Manuscripts in the Fitzwilliam Museum, Cambridge 1966, бр. 7; Г. Бабић, 0 српском четворојеванђељу XVII века из збирке Fitzwilliam - овог музеја у Кембриџу, Зборник Светозара Радојчића, Београд 1969, 17 - 23; A. Descriptive Catalogue ... 55-56.

Слике 1, 2

КЕМБРИѢ, УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА (Cambridge, University Library

(2) ADD. 7665

Теодосијево Житије светог Саве, руска редакција, XVII век, хартија са воденим знацима, (2) + 324 л. (предња два (2) листа, вероватно, уз корице), 195 x 150 мм 18 редова, нема означавања свезака, листова или страна. Повез старији, вероватно оригинални, мрком кожом пресвучене дрвене плоче, на кожи обе корице украси, на корицама две металне копче, повез прилично оштећен. На хрпту остатак налешпене хартије са једва читким деловима речи: (...) <аг>о, а испод <.. ><ѣрп>(...). Рукопис је у доста добром стању, недостају листови на више места.

Уједначени полуустав, сличности са типографским писмом, елементи брзописа. Црквенословенски правопис. Основни текст црним, наслови иницијали, нека од почетних слова и маргинални бројеви црвеним мастилом. Једноставни иницијали обично на почетку нове главе, чији поче - так се сбележава и већим киноварним бројевима на маргини.

Садржина: Теодосијево Житије светог Саве Српског. Листови 1-6 садржина по главама ("сказаније главам"), којих је 185, због недостатка листова излагање садржине почиње главом 119., лл. 6'-8' празни лл. 9-324' Житије св. Саве, недостаје део 1., цела 162. (као да је изостављена), део 184. и цела 185. глава. У раду о историји текста руског преписа Теодосијевог Житија св. Саве Д. Богдановић је класи-

Фиковао рукописе са овим преписом и издвојио три основне групе. Житије св. Саве из Кембриџа спада, према овој класификацији, у тип Б треће групе. Сви рукописи овог типа су настали у XVII веку и имају следеће показатеље: "Има 185 глава, које су све нумерисане (нумерација на маргини), а здружене су својим насловима и у посебан списак одн. садржај "сказаније главам" испред Житија. Карактеристично је да ниједан рукопис овог типа нема П[охвалу] С[ветом] С[ави] већ само Ж[итије] С[авино]." (Др Димитрије Богдановић, Нека запажања о руској редакцији Теодосијевог Житија светог Саве, Зборник Матице српске за књижевност и језик, књ. XXIII/2, Нови Сад 1975, 249-255, стр. 251 .

Записи: На верзо страни предње корице каснијим рукописом из, испод другом руком курзивом Сия книга (...)скаго и (...) | (...) (прецртане речи), испод трећом руком курзивом си семья то | Ивана Петрова Зубова, на доњој половини стране још неколико прецртаних или нечитких знакова или речи. - Л. (1)' графитном оловком ADD 7665. л. (2) графитном оловком Житие | Саввы Сербскаго | Рукопись XVII в.

Литература: Каталожке обраде или описа нема. Рукопис се са осталим старим словенским рукописима у Универзитетској библиотеци у Кембриџу наводи у раду: E. P. Tyrell, *Slavonic Books in Cambridge Libraries*, Solanus, бр. 3, July 1968, London, 12-21, 20.

Слике 3, 4, 5.

(3) Ее. I. 8.

Псалтир с последовањем, XVI век хартија (водени знаци нису уочени), (3) + 198 + (3) л. (предња и задња три (3) листа уз повез), оригинално означавање свезака на првој ректо и задњој верзо страни од Æ до Kĕ, каснија фолијација графитном оловком (1-198). Повез новији, тврди картон, хрбат пресвучен вештачком кожом, на хрпту утиснуто: *Psalterium Russicum*. Рукопис је у доста добром стању, недостаци листови, виде се трагови раније рестаурације.

Каснији полуустав (л. 184 брзописом), заобљени облици слова са извијеним стаблима, многи хоризонтални и коси потези су издужени и тиме се обликују шира ниска слова, брзописни облици надредних слова, а са косом узаном петљом која је доњим делом удаљена од стабла и без горњег продужетка стабла, а са продуженим ножицама, широко ѿ, ж тро-потезно, 7 подсећа на цифру три са равним потезом горе и заобљењем

далеко испод линије и са хоризонталном или косом пречкицом преко средине, и са косим стаблима и угластом спојницом до линије, о са облим или мало заостреним горњим делом, т једно- и троного, ф и џ имају знатно скраћене доње кракове, ш са заобљеним левим и мање или више оштријим десним кутом, као и спојницом до горње линије, у налик на седмицу без пречкице у средини, з са извученим стаблом, ђ са половином стабла изнад горње линије и пречкицом на линији, понекад брзописни облик са јако високим стаблом и дугачком изви-нутом пречкицом у простору између два реда, код т и ђ пречкица се на левој страни правоугаоно ломи и спушта мање или више до доње линије, употреба с, као и слова из грчког алфавита. Ресавски правопис. Употреба два јера, дебело јер на фонетском месту у предлозима и префиксима, иначе танко јер на крају и у средини речи, употребава се пајерак, на крају речи испред же и се испушта се и танко јер и пајерак, удвајања одређених вокалских слова и њ нису уочена, групе њи и њи за њ, мешају се знаци и и њ, као и е и ђ, обележаваће групе ја на почетку речи лигатуром њ, после вокала лигатуром њ и знаком а, обележаваће мекоће сугласника испред а лигатуром ња обележаваће групе је на почетку речи знацима ње, е или е, после вокала знаком е, обележаваће мекоће сугласника испред е лигатуром ње, обележаваће групе ју на почетку речи и после самогласника лигатуром ју, али у библијским именима диграмом оџ после і, обележаваће мекоће сугласника испред у лигатуром ју, употреба ш на почетку речи, њ се пише у разним позицијама, поред диграма оџ и знака ђ у лигатури и џ. Надредни знаци: спиритус ленис ³ изнад почетних вокалских слова, оксија ⁴ изнад вокалских слова у средини речи, варија ⁵ изнад крајњих вокалских слова, спиритус ленис са оксијом ⁶ изнад почетних вокалских слова, двострука варија ⁷ изнад крајњих вокалских слова и њ. Интерпункција: тачка (обична, као и киноарна у средини реда), ретко зарез. Основни текст црним, наслови, иницијали, нека од почетних великих слова, рубрике црвеним мастилом. Велики иницијали на почетку сваког псалма обојени су, поред црвене, смећом бојом (раније, вероватно, црна или златна боја). На л. 1 заставица средње величине у виду плетећа са биљним мотивима и колорисаном површином (поред црвене, плава и смећа боја). Илуминација у неовизантијском стилу.

Садржина: Псалтир с последовањем. Лл. 1-3' Молитве на почетку читања Псалтира, лл. 4-184 Псалми Давидови издељени на катизме (после

л. 3 недостаје један лист, псалми почињу од краја другог псалма), л. 184-184' 150 псалам "ван броја," лл. 184'-197' девет библијских пе-сама и Благослов пророка Захарија (после л. 197 недостају листови), л. 198 празан, л. 198' слава гласа шестог са стихиром св. мученици-ма Кирику и Јупити.

Записи: Лист 1: (1) AB. Selleri sum, (2) истом руком ниже на десној маргини Psalterium Russicum, испод ових речи и на довој мар-гини још неколико нечитких знакова, л. 25' млађом руком: кира (...)кираца, л. 29 на горњој маргини, вероватно, руком писара: поко(ѣ)снх(ъ) перо им, л. 43' на довој маргини, вероватно, руком писара: пише(тъ) гос(по)д(ъ)с(тво)ми (ѣ^ша) ѿ (ѣ^ѣаліе) г(о)с(по)д(ъ)-ствѣ ти стоико + , л. 96' и л. 97 на доњим маргинама нечитки зна-ци, л. 106 на довој маргини па, л. 129 на десној маргини, вероват-но, руком писара: ш сїе писменах ва(съ)книг(...) писа(...) ра(д...) рис, л. 187' на довој маргини: кра.

Литература: A Catalogue of the Manuscripts... 9 - 10.

Слике 6, 7, 8.

ЛОНДОН, БРИТАНСКА БИБЛИОТЕКА (London, British Library)

(4) Add. MS 16,373

Чинovníк митрополита дабарског и целе Босне Висариона, 1706. година, хартија са воденим знацима, (1) + 169 (1) л. (први и послед-њи (1) лист уз повез), 150 x 215 мм. 18 редова, оригинално означа-вање свезака на првој ректо и задњој верзо страни од ѣ до ѣ̃, кас-нија фолијација графитном оловком (1-2¹-2²-168). Повез, светлијом кожом пресвучене дрвене плоче, богато украшен златом, на предњој корици утиснути су у средини распеће, а у угловима четири јеванђе-листа, на задњој корици утиснути су у средини мотиви цвећа, а у уг-ловима ликови херувима, на корицама две металне копче, две кожане тра-ке за обележавање страна, на хрпту утиснуто златним словима: Offices | of the | Church in Russian. | Mus. Brit. | Jure | Emptionis | 16,373 | Flut. | CLXXXVII. A. На предњем л. (1) забележено: Purchased of Jos. Lilly | 14 Nov 1846, а на л. (1'): Written in Bosnia, in the Servian | dialect, A.D. 1706. Рукопис у добром стању.

Писао је Марко Бугарин у манастиру Житомислићу за митрополита дабарског и целе Босне Висариона 1706. године. Уједначени каснији литургијски полуустав, најчешће искошени вертикалним потезима, брзописни облици неких слова и лигатура, широко *е*, *з* доњим луком допире до горње линије следећег реда, *ж* тропотезно, и са косом пречкицом, *и* са косим стаблима и спојницом на доњој линији, *т* троного, понекад и једно-потезно брзописно *т*, *ш* са благо заостреним кутом и на једној и другој страни, као и спојницом до горње линије, *ч* као четворка, *ѣ* са извученим косим стаблом и са пречкицом која је на левој страни краћа и завршава се правоугаоним савијањем, *ѝ* подсећа на типографски облик, али и брзописно *ѝ* са извученим косим стаблом и карактеристичном издуженом пречкицом у лево. Ресавски правопис. Употреба два јера, на крају речи преовлађује танко јер, дебело јер на фонетском месту у средини речи, али не увек, као и у предлозима, ретко, и на крају вишесложних речи, ређа употреба пајерка, на крају речи испред *же*, *ме* и *се* испушта се и јер и пајерак, примери са *а љ*, мешају се знаци *и љ*, као и *е љ*, обележавањем групе *ја* на почетку речи лигатуром *ѡ*, после вокала словом *а* и лигатуром *ѡ*, обележавањем мекоће сугласника испред *а* лигатуром *ѡ*, али и словом *а*, обележавањем групе *је* на почетку речи широким *е*, после вокала словима *е*, *е* и лигатуром *ѣ*, обележавањем групе *ју* на почетку речи и после вокала, као и обележавањем мекоће сугласника испред *у* лигатуром *ѣ*, употреба *ш* и широког *о* на почетку речи, *ѣ* испред вокалских и консонантских слова, поред диграма *оу* (обично на почетку речи) употребљава се слово *ѣ*. Надредни знаци (не употребљавају се сасвим доследно): спиритус ленис [˘] изнад првих вокала у речи, оксија [˘] изнад вокалских слова у средишњим речима, варија [˘] изнад крајњих вокалских слова у речи, периспомени [˘] изнад крајњих вокалских слова, спиритус ленис са оксијом [˘] изнад почетних вокалских слова, двострука варија [˘] као и обична. Интерпункција: тачка (обична и крупнија киноварна), зарез, две тачке, као и три или четири тачке на крају целине у тексту. Основни текст црним, наслови, иницијали, велика слова, рубрике, као и неки завршни делови целина у тексту црвеним мастилом. Биљним мотивима украшени већи иницијали. Заставице веће (лл. 1, 2¹, 11, 39, 50, 58, 84, 148') и мање (лл. 17, 25', 30', 52', 56) са колорисаним површинама, у виду плетања и биљним мотивима. На л. 2' на целој страни минијатура св. Јована Златоустог са сигнацијом: *С(ВѢ)ТЫ ІШАН(Ъ) І ЗЛАТОУСТЬ*, а на л. 57' исто на целој страни минијатура на којој је представљено рукоположење св.

Јована Златоустог од св. Флавијана, испод минијатуре текст: с(вѣ)ты
 флавіан(ъ) рѣкополагаетъ. І с(вѣ)таго ѿшана златоуостаго. І въ анти-
 охіи , на л. 74' на горњој половини стране представљени су свети да-
 рови, као демонстрација уз одређени део проскомидије, у горњој левој
 половини дискаса средина просфоре са утиснутим крстом и речима І(СОУ)С(Ъ)
 Х(РИСТО)С(Ъ) І НИКА, изнад просфоре (Агнеца) речи: с(вѣ)ты ХЛѢБЪ,
 с леве стране: ПРЕС(ВѢТ)ОИ І В(О)ГОРОДИЦИ, а испод у једној већој чес-
 тици В(О)ГОРОДИЦИ с десне стране просфоре: Ѧ УИН(Ъ), у доњој половини
 дискаса у висини претпоследњег реда честица: Ж(ИВЫИМЪ), а испод у ви-
 сини последњег реда честица: М(РЪТВЫИМЪ), у путиру Христов лик са оре-
 олом, у ореолу пише: О ѠН, а с две стране ореола І(СОУ)С(Ъ) І Х(РИС-
 ТОС)Ъ. Илуминација у неовизантијском стилу, колорисана златом и разним
 бојама и нијансама (пored црвене, тамнија и светлија смеђа (раније зла-
 тна), оранж и плава боја). Слова у насловима понекад се везују лигатурама

Садржина: Архијерејски чиновник са разним чиновима и службом
 св. Јована Златоустог, као и табеларним додатком. Лист 1-1' наслов
 са колофоном писара, л. 2¹ празан, л. 2¹ минијатура св. Јована Зла-
 тоустог, лл. 2²-56' разни чинови (чин благосиљања клирика, рукопо-
 ложења, егзорциста, свештеносца, постављење ипођакона, ђакона, руко-
 положије презвитера, постављење протојереја, протођакона, архиђако-
 на и игумана), л. 58 празан, л. 58' минијатура рукоположења св. Јо-
 вана Златоустог, лл. 59-149' Литургија св. Јована Златоустог (на л.
 74' представљени су св. дарови), лл. 149'-154 последованије св. при-
 чешћа, лл. 154'-159' молитве архијереја за разрешење, л. 160 празан,
 л. 160' табеларна упутства о читању јеванђеља и апостола, о гласови-
 ма недеља по Ускрсу, као и о васкрсним и страсним јеванђељима, лл.
 161'-167 табеларни синаксар од марта до фебруара, л. 167' табела чи-
 тања јеванђеља о празницима, л. 168 табела читања јеванђеља по неде-
 љама, л. 168' пасхалија од 1706-1776. год.

Запис: Листови 2¹-2² сина ІІ с(вѣ)таа.

Литература: Catalogue ef additions... London MDCCCXLI-
 MDCCCXLVII; 183, Slavonic Manuscripts ... 49-52, сл. LI, LII, LIII,
 LIV, LV; S. Petković, Rukopis manastira Žitomislića iz Britanske
 biblioteke u Londonu,

Слике 9, 10.

(5) Add. MS 19, 393.

Одломак изборног јеванђеља, прве деценије XIV века, пергамент,

(6) + 8 + (6) л. (предњих и задњих шест листова (6) уз повез), 350 x 280

мм. 14 редова, на л.1 и 8' означена свешчица $\kappa\tilde{\alpha}$, фолијација графит-ном оловком (1-8). Повез **новији**, тврди картон на хрпту и угловима пресвучен кожом, на хрпту утиснуто златним словима: *Lectionarii Fragmentum - Slavonica*. - Mus - BRIT I JURE - EMPT - 19,393 - PLUT - CXCIX - D. На предњем л. (2) забележено: Purchased of M. Simonides - (through Mr W. B. Barker) - 12 March 1853 - (нечитак потпис). Рукопис у добром стању.

Уједначени крупни устав Милутиновог доба, а са косим стаблом и релативно суженом петљом, в са скраћеном горњом петљом, з са благо заобљеним угловима на доњој линији, ѓ широко, и са хоризонталном пречкицом изнад средине реда, к са потпуно одвојеном куком, м са једва заобљеном спојницом која допире до доње линије, ш са ниском спојницом и заобљеним боковима, ѣ као симетрична виљушка са дужом дршком, њ са крупнијом петљом, ђ диже стабло изнад реда, са пречкицом на горњој линији и ситнијом петљом. Уређени рашки правопис. Употреба само танког јера, често се појављује пајерак, нарочито испред же и се, као и на крају реда, удвајање и и њ, група њи за њи чувају се етимолошке позиције и и њи, као и е и ђ, углавном правилна употреба лигатура ња, ње, јо за обележавање јотације, као и мекоће сугласника испред вокала о, е, у, али примери с ђ и великим или надредним е на месту ње нарушавају ову правилност, омега се доследно појављује на почетку речи, употребава се о са тачком, на крају реда често се појављује знак ђ на месту и, а понекад на месту оу на крају реда пише се лигатура ђ. Надредни знаци (вероватно спиритуси)³⁰ веома учестали. Интерпункција: тачка. Основни текст црним, иницијали, рубрике, маргинални украси за означавање зачала црвеним мастилом. Велики иницијали са биљним мотивима на почецима читања у неовизантијском стилу.

Садржина: Одломак пуног изборног јеванђеља са читањима за 14. недељу после Духова, од понедељка (непотпуно читање) до суботе (Марко 4, 12-23; 5, 21-34; 5, 34-41; 5, 1-20; 5, 22-6; 1 Матеј 23, 1-12).

Записа нема.

Литература: *Catalogue of additions... London MDCCCLIV-MDCCCLIII*, 229; *Slavonic Manuscripts ...* 32, сл. XXV.

Слике 11, 12.

(6) Add. MS 26.839

Четворојеванђеље, друга четвртина XIV века, пергамент, (3) + 240 + (3) л. (предња и задња три (3) листа уз повез), 350 x 270 мм.

21 ред у два стуба, једна ранија фолијација графитном оловком (1-240) као и једна каснија погрешна фолијација (1-43¹, 43²-57, 59-60¹, 60²-201¹, 201²-212, 214-236). Повез новији; тврди картон пресвучен кожом, на хрпту утиснуто златним словима: EVANGELIA SANCTA. | SLAVONICE. | BRIT. MUS. | PRESENTED BY I JOHN PAYANE, ESQ. | ADDITIONAL I 26,839. На предњем л. (3) забележено: Presented by J.I. Payane Esq. | 29 July 1865. Рукопис је јако оштећен, на већини листова текст је мање или више нечитак, у бољем стању су листови од 117 до 174, прилично листова недостаје, а постојећи нису повезани у оригиналном распореду, рестауриран.

У вези с временом настанка овог рукописа ранији енглески каталог наводи: formerly with the date A. M. 6840 (a.D. 1332) (75A Class Catalogue ... стр. 217). Крупнији литургијски устав, карактеристичне украсне пречкице на потезима словних знакова, стабла се обично не из-вијају, а са косим стаблом и релативно суженом петљом, в са скраћеном горњом петљом, ж петопотезно са редуцираним врхом, з са једва заобљеним угловима на довој линији, и са хоризонталном пречкицом изнад средине реда, м са заобљеном спојницом до доње линије, о са заостре-ним врхом, ш са ниском спојницом и мање заобљеним боковима, ч као симетрична виљушка са дугом дршком и звесном тежњом к једноставном облику, нарочито у надредном положају, ђ диже стабло изнад реда и са пречкицом на горњој линији. Уређени ранки правопис: Употреба само танког јера, пајерак у средини и на крају речи, понекад се испушта и њ и пајерак, удвајања знакова за одређене вокале и њ нису примећена, група њи за њ1, мешају се знаци и и њ1, као и е и ђ, углавном правилна употреба лигатура ђа, ње, јо за обе-лежавање јотације, као и мекоће сугласника испред а, е, у, омега се доследно појављује на почетку речи, употреба њ у лигатури и испред прејотованих вокалских знакова. Надредни знаци (не разли-кују се јасно, употребљавају се често): спиритус ленис ђ, дво-струка оксија њ, вероватно, спиритус ленис са оксијом њ. Интер-пункција: тачка. Основни текст црним, наслови, иницијали, почетна велика слова црвеним мастилом. Наслови на жутој подлози (лл. 78, 135), иницијали и заставице са биљним мотивима (лл. 78', 182) у неовизантијском стилу.

Садржина: Четворојеванђеље, чији стандардни распоред не може да се прати због потпуно поремећеног оригиналног редоследа лисгова. Сказаније постоји уз Јеванђеље по Марку (л. 183), по Луки (л. 134) и

по Јовану (л.78), а недостаје уз Јеванђеље по Матеју. Теофилакових предговора нема. Највише је листова са текстом из Јеванђеља по Матеју и Марку, мање је по Луки, а једва је нешто сачувано из Јеванђеља по Јовану.

Записа нема.

Литература: Catalogue of additions..., London MDCCCLIV-MDCCCLXXV, 292; И.И. Срезневский, Славянские рукописи Британского музея в Лондоне и Бодлеиской библиотеки в Оксфорде, Известия Императорского Археологического общества, Том VII, св. 3, Санктпетербург 1872, 233-235.

Слике 13, 14.

(7) Add. MS 32,162

Четворојеванђеље, прве деценије XIV века, пергамент, (2) + 134+ (3) л. (предња два (2) и задња три (3) листа уз повез), 270 x 175 мм, 22-29 редова, фолијација (2-134) и погрешна пагинација (2-266) графитном оловком. Повез новији, тврди картон на хрпту и угловима пресвучен кожом, на хрпту утиснуто златним словима: Gospels. | Slavonic. | Brit. Mus. | Additional | 32,162. На предњем л. (2) забележено: Purch. of (.) Pavlovitch | 8 Dec. 1883, а на задњем л. (2'): 134 folios Jan. 1884. s. s. | Ex. JW, а ниже Vasile Gh. Ispir. 1911. | Roumania. Рукопис у релативно добром стању, недостају листови, предњи листови оштећени, реставриран.

Устав, мање уједначен, понекад допуне или упутства уз основни текст на маргини каснијим брзописом, на неким словима карактеристичне украсне пречкице (нпр. п), а са вертикалним стаблом, широко е, ж петопотезно са скраћеним горњим делом, з са благо заобљеним угловима на довој линији, и са хоризонталном пречкицом изнад средине, к са потпуно одвојеном куком, м са заобљеном спојницом на довој линији, о са мало заостреним врхом, ф са кратким довим краком архаичнији лик ш са ниском спојницом, без заобљених бокова, ч постаје једнострано, ђ са половином усправног стабла изнад горње линије и пречкицом на горњој линији. Уређени рашки правопис. Употреба само танког јера, често се појављује пајерак, нарочито на крају речи испред же и се, као и на крају реда, удвајање а, и, о, као и њ, група њи за њ, мешају се знаци и и њ, као и еи ђ, углавном правилна употреба лигатура на, не, ю за обележавање јотације, као и мекоће сугласника испред вокала, а, е, у, али ову правилност на-

рушавају примери са почетним великим широким **ѿ**, надредним **ѡ**, као знаком **ѿ** на крају реда на месту **ѿѿ**, примери са групама **ѡѡ** и **ѡѡ** у наставцима партиципа, омега доследно на почетку речи, увек почетно велико **ѿ** на месту **ѿ**, понекад, на крају реда на месту **ѡѿ** налази се **ѿ**. Надредни знаци (недоследно): спиритуси **ѿ** **ѿ**, двострука оксија **ѿѿ** обично, изнад крајњег **ѿ**. Интерпункција: тачка. Основни текст црним, иницијали, заставице, рубрике, као и маргинална означавања црвеним мастилом. Ретки иницијали са мотивом плетења и мање заставице у нео-византијском стилу.

Садржина: Четворојеванђеље без предговора и сказанија, недостаје почетак и крај. Листови 1-24' Јеванђеље по Матеју од 18, 19 до краја, лл. 25 - 59 Јеванђеље по Марку, лл. 59' - 128' Јеванђеље по Луки, лл. 129 - 134' Јеванђеље по Јовану од почетка до 3, 3.

Записа нема.

Литература: П. А. Сырку, Славянские и русские рукописи Британского музея в Лондоне. Посмертный труд изданный под наблюдением и с предисловием А. И. Яцимирского, Сборник отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук, Том LXXXIV, бр. 4, Санкт-петербург 1908, 39-40; Catalogue of additions ... London MDCCCLXXXII-MDCCCLXXXVI, 83; Slavonic Manuscripts ... 26-27, сл. IV, V.

Слике 15, 16.

(8) Add. MS 39,626

Четворојеванђеље Јакова Серског, 1354. година, пергамент, (1) + 302 + (1) л. (предњи и задњи један лист (1) је уз повез), 315 x 225 mm 19 редова, означене су свеске на првој ректо и задњој верзо страни од **ѿ** до **ѿѿ**, али су на неким свескама изостала означавања, фолијација графитном оловком (1-152). Повез новији, црвеним сомотом пресвучене дрвене плоче, на хрпту исписано златним словима: Parham | MS XLIV | Gospels. | Serbian. | Bequeathed | by | Darea. | Lady Zouche. | Brit. Mus. | Additional | MS. | 39.626. На унутрашњој страни предње корице забележено: Four Gospels | in the Bulgarian Language, a ниже Robert Curzon i thought from the monastery of St Paul, | on Mount Athos, 1837. На задњем л. (1) забележено графитном оловком: F (.) 117302 February 1920 P.F.I.E. | Examined by A.J.W., а испод (f. 86 blank). Рукопис је у прилично добром стању, рестауриран.

Писао је расодер Калист за митрополита Јакова Серског 1354. године. Уједначени лигургијски полуустав са калиграфским потезима, в са редуцираном горњом петљом, широко е, ж петопотезно са скраћеним горњим делом, з са оштрим углом на доњој линији у знатно заобљеним завршетком испод линије, и са хоризонталном пречкицом, понекад сасвим благо искошеном, изнад средине, м са спојницом испод линије, у скраћеницама н брзописног облика, ф са продуженим горњим и доњим краком и карактеристичном хоризонталном украсном пречкицом у средини, ш са симетричном спојницом до горње линије и полукружним боковима, ч као симетрична виљушка са дугачком дршком, ђ са половином стабла изнад горње линије и пречкицом на линији, слова из грчког алфавита. Уређени рашки правопис са ретким примерима двожусовског правописа. Употреба само танког јера, пајерак се појављује на крају речи испред же и ее, а понекад и у средини речи, спорадично се испушта и танко јер и пајерак, удвајање знакова за одређене вокале веома ретко, нису уочени примери са групом њи за и на релевантним местима, као ни примери са мешањем знакова и и њи или е и ђ, обележавање групе ја на почетку речи и после вокала лигатуром ња, али у библијским именима а после і, обележавање мекоће сугласника испред а лигатуром ња, обележавање групе је на почетку речи и после вокала лигатуром ње и широким е, обележавање мекоће сугласника испред е лигатуром ње, обележавање групе ју на почетку речи и после вокала лигатуром ју, али у библијским именима диграмом оу после і, обележавање мекоће сугласника испред у лигатуром ју, после ч пише се ју, а после ш и ш диграм оу, употреба ш на почетку, у средини и на крају речи, употреба широког о и о са тачком, і у разним позицијама, поред диграма оу, ређе лигатура ђ и знак ђ. Надредни знаци (не постављају се доследно изнад сваке речи): спиритус ленис изнад почетног вокалског слова или слога, оксија / изнад вокалских слова у средини речи, варија \ најчешће изнад крајњих вокалских слова, периспомени ^ обично изнад крајњег вокалског слова једно - или двосложних речи, спиритус ленис са оксијом ^ изнад почетних вокалских слова, двострука варија " као и обична варија. Интерпункција је распоређена на доњој линији: тачка (ситнија и крупнија), зарез, тачка са зарезом и крстић. Основни текст црним, наслови, иницијали, почетна велика слова, рубрике, маргинална означавања зачала и лигатуре на маргинама (нпр. лл. 5, 27', 47 итд.), као и означавање садржине стране на горњој маргини, углавном, црвеним

мастилом, детаљи од неких набројаних елемената писма и илуминације украшени златом, или, ређе, исписани плавим мастилом. Иницијали (лл. 5, 89, 145, 229), заставице (веће лл. 5, 89, 145, 229 и мање лл. 2, 87, 142, 228', 294). На л. 292' на целој страни минијатура која представља Јакова Серског како даје Христу на дар четворојеванђеље. У горњем делу минијатуре круг у којем је записано: сѣдѣи сѣдещѣ і н агг(е)лом(ъ) прѣд(ъ)стоѣщим(ъ). і трѣбѣ гласещі и пламе|нї горещѣ. что сѣтворїши і д(оу)ше моа веѣдома на соудѣ, і тогда бѣо злаа твоа прѣд(ъ)стѣиѣ ти. и таинїи грѣси твои о|бли чет се. нѣ прѣжде кон(...)| възѣпїи х(ри)с(т)ѣ в(ог)оу(...)| цѣсти ме и сп(а)си і ме (...), с леве стране ореола Јакова Серског сигнатија: сѣренї | митрополит(ъ) сѣра гр(а)да і и стра намѣ ѣг(ш) і кїр їакшѣ, с десне стране ореола речи Јакова Серског које упућује Христу: сии четворѣв(а)голѣст(ъ)ни|кѣ, прїношѣ ти | вѣ дарѣ | вл(а)д(ы)ко | мои | х(рист)е, у висини Христовог ореола, с обе стране сигнатија: і(соу)с(ъ) х(ристо)с(ъ). Раскошна илуминација у неовизантијском стилу, богато позлаћена и колорисана разним бојама и нијансама (пored црвене, плаве, смеђе (вероватно златне и две нијансе зелене боје).

Садржина: Четворојеванђеље без Теофилакових предговора. Лист 1 празан, лл. 2-4 Главе јеванђеља по Матеју, л.4' празан, лл. 5-85' Јеванђеље по Матеју, л.86 празан, лл. 87-88 Главе Јеванђеља по Марку л. 88' празан, лл. 89-141 Јеванђеље по Марку, л. 141' празан, лл.142-144 Главе Јеванђеља по Луки, л. 144' празан, лл. 145-227' Јеванђеље по Луки, л. 228 празан, л. 228' Главе Јеванђеља по Јовану, лл. 229-291' Јеванђеље по Јовану, л. 292 празан, л.292' минијатура Јакова Серског л. 293 запис писара, лл. 294 - 299' месецослов, у месецослову Сава Српски (14 јануар) и Симеон Мироточиви Српски (13. фебруара), лл. 299' 302 Сказаније читања јеванђеља у великом посту, као и другим разним случајевима, л. 302' табела гласова, читања апостола и јеванђеља на ју трењу и литургији.

Записи: Лист (1): Bound by J. Clarke, л. 1: εὐαγγέλιον χειρόγραφο сербїков л.155' ситнијим полууставом на довој маргини: веѣдомо же боуд о їакшѣ иже писа се вѣ начелѣ именов(ъ) снѣ, иже по і їсифѣ, да не дрѣзнет(ъ) никтоже ѡрѣзати ѣг(ш), пон(е)же опасно изыска се; л. 293-293' колофон писара: Присно бѣо ул(овѣ)колюбне в(о)жне, хотеще вѣсѣм ул(овѣ)кшм(ъ) | сп(а)сти се. и вѣ разоум(ъ) истинныи прїити. ул(овѣ)и любиѣ все съ|твараеть. понѣже прѣваго ул(овѣ)на прѣстѣплениѣмь і з

повѣди ѿпадаша. і не трѣпѣше зрѣти своего създанїа порабоше-
 нна нѣ възвестїи и възхотѣвъ. с(ы)на своего | и слова послав(ъ)
 егоже пр(о)роци проповѣдаше. плоть оуѣо | прїемъ ѿ прѣс(ве)-
 тыне. и пр(ѣ)ч(и)стыне д(ѣ)вы Марїе и выплѣтї | в же с(е).
 и родив се. и обрѣзаниѣ прїемъ прѣвозаконное і и кр(ъ)щенїе.
 и възраста по всемоу. и выѣвъ оуѣо развѣ і грѣха чл(овѣ)къ. по
 в(о)гословоу. кр(ъ)сть прѣтрѣпѣвъ и смр(ъ)т'. і своею волѣю
 жльуъ, и шцѣть оплюванїа и пороуганїа. и въ гробъ въсели се, и
 тамо сопшїиъ съвъздвиже. і въскр(ъ)се нахо всесильнъ и само-
 властнъ. и нази се с(ве)тымъ' і своимъ ап(осто)лшмъ. и показа
 имъ назвы ггоздинныѣ. и і наоуи и посла кр(ъ)шати же и оучити
 и влюсти вса елика і заповѣда им(ъ) до скончанїа вѣка по гла
 (г)олани же него и нимъ і възнес(е)се на н(е)бо. и сѣде ш дес-
 ноуо в(о)г(а). шни же ш(ъ)д(ъ)ше проповѣдаше и наоучише и правѣи
 вѣрѣ истинни дѣлаиелїе показаше с(е). по них же вѣмене ж(е)
 в(о)ггоизбраннаго. и і всеч(ъ)стнаго. и прѣч(ъ)стнаго тѣмъ съпрѣ
 столнїка и оучителна ѿ | унелъемъ. и свѣтлѣиша свѣтлиннїка. органа
 в(о)ггодохновеннаго красеша х(ристо)воу цр(ъ)ковъ. ел(а)голъпотнѣ
 и в'сел'свѣтлѣ. нахо неѣстоу монисты оукоаситоу. съ въскли | ции
 в(о)ггооукрашеними. и по истинѣ, тановъ нам' і под(о)бааше архї-
 ерен быти. исправляюша и наставляюша коравля. правиломъ
 крмы д(оу)хшениѣ. стадо свое оуп(а)саюшоу. жьзлом(ъ) прав-
 ды. и пищею вѣры. и съмотрен'ми і ѿ влькъ хышникъ и право
 правеша словш истинны в(о)жне і великомоу пастыроу и оучителю
 и всепрѣс(ве)щенномѣ і митрополитоу. прѣславнаго и в(о)ггосп(а)с
 наго гр(а)да сѣра. кър' і іаншвоу+мншгых(ъ) оуѣо т(о)г(о), доблыхъ
 (!), и великыхъ || исправленїи сътвор'шоу, приложи и се бл(а)-
 огне дѣло, і и съврши. повелѣ оуѣо написати. многихъ. нен | зр(е)-
 чених(ъ). и неизг(а)гланных(ъ) великыихъ знаменїи и чюдес'
 і г(оспод)а и в(о)г(а) и сп(а)са н(а)ш(е)го і(со)ч(са) х(рист)а. си-
 рѣч(ъ), четверобел(а)говѣстникъ. съ | многою любовию и желанием(ъ)
 и раждеженїемъ д(оу)ховным(ъ). і и троудомъ многомъ прїтежа нег(о).
 и оукраси нег(о). нахо і н(е)бо съ звѣздами красно нес(тъ), по напи-
 санномѣ. въ славоу | и въ ч(ъ)стъ г(оспод)а в(о)г(а) и сп(ас)а н(а)-
 шего і(со)ч(са) х(рист)а и пр(ѣ)ч(и)стыне него м(а)т(е)ре. и с(ве)-
 та | го и слав(ъ)наго архїереа и чюд(о)твордца х(ристо)ва нїколы.
 и с(ве)тых(ъ) | великом оу(ч)е(н)н(и)къ, и побѣдоносцъ х(ристов)ѣхъ
 деодшрѣ, въ | них'же храмоу написа се сии четверобел(а)говѣстникъ. | въ

у(ь)с(ть) и въ память, всепрѣс(ве)щенному, и вышер(е)ченному митропо-
 литоу, и мною хоудымъ, и ксьном'ра|внымъ написа се. въ д(ь)ни ел(а)-
 городского, и ел(а)гоусти|ваго и е(о)голь-реиваго, прѣвысокаго же,
 и самоаръ|жавнааго ц(а)ра стефана, прѣваго, срьелѣм(ь), и грьком'
 1 и прѣвъзлюбленѣи нѣмоу, ел(а)городнѣи, и ел(а)гоусти|вѣи, и
 е(о)голюбнѣи нѣго ц(а)р(и)ци, кѣра елени,и с(ы)нѣ | прѣвъзлюб-
 ленѣи нмѣ. ео(а)говъзрастнѣи шраслѣ л ел(а)гоустиа, крали оу-
 роши,и въ д(ь)ни всепрѣс(ве)ше|ннаго, и е(о)гоустииваго патрїарха
 прѣваго срьелѣм(ь) | и грькомъ, кѣр ішаниина,и въ лѣт(о), ѿ. ѿ.
 7г. инди(кѣтионъ), ѿ:

к
 а
 расо л дерь
 и
 с
 т
 ь

Литература: Catalogue of materials for writing, early writings
 on tablets and stones, rolled and other manuscripts and oriental ma-
 nuscript books in the Library of the honorable Robert Curzon at Par-
 ham in the country of Sussex, London 1849, 43; R. Curzon, Besuche in
 den Klostern der Levante, Leipzig 1854; И. И. Срезневский, Славянские
 рукописи Британского музея в Лондоне и Бодлейской библиотеки в Оксфор-
 де, Известия императорского Археологического общества, т. VII, вып. 3,
 Санктпетербург 1872, 233-235; Ф. Успенский, О некоторых славянских и
 по-славянских писанных рукописях, хранящихся в Лондоне и Оксфорде,
 Журнал Министерства народного просвещения, ч. СХСІХ, бр. 9 од. 11,
 Санктпетербург 1878, стр. 6-9; С. Jireček, Altslavische Handschriften
 in England, Archiv fur slavische Philologie, III, Berlin 1879, 131-134
 К. Грот, Лондонские заметки. Славянские рукописи Британского музея,
 Славистика в Англии, Русский филологический вестник, т. XVII, бр. 1,
 Варшава 1887, 3-4; П. Т. Гудев, Български ръкописи в библиотека на
 лорд Zouche, Сборник за народни умотворения, кн. VII, София 1892,
 156-166; П. А. Сырку, Стари српски рукописи са сликама, Летопис Ма-
 тиче српске, књ. 196, Нови Сад 1898, 1-44 и књ. 197, Нови Сад 1899,
 1 - 54; Љ. Стојановић, Стари српски записи и натписи, Сборник за ис-
 торију, језик и књижевност српског народа, Споменици на српском је-

зику, књ. I, Београд 1902, бр. 103 и књ. III, Београд 1905, бр. 5544; П. А. Сырку, Славянские и русские рукописи Британского музея в Лондоне, Посмертный труд изданный под наблюдением и с предисловием А.И. Яцимирского, Сборник отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук, Том. LXXXIV, бр. 4, Санктпетербург 1908, 34-39; Е. Ф. Карский, Славянская кирилловская палеография, Ленинград 1928, 40, 244, 298; М. Пурковић, Календар расодера Калиста, Гласник Српске православне цркве, год. XXXII, бр. 7-8, Београд 1951, 100-101; Изложба српске писане речи, Народна библиотека СР Србије, Београд 1973, 39; Ј. Вучковић, Неколико слика из старих српских рукописа, Летопис Матице српске, књ. 213, Нови Сад 1902, 109-115, сл. 1; Р. Грујић Споменица српског православног храма св. Богородице у Скопљу, 1835 1935, Скопље 1935, сл. на стр. 195; Catalog of additions ...London 1933, 99; С. Станоевич, Сербский митрополит Яков, Annales de l' Institut Kondakov, Prague 1938, 95-98; С. Радојчић, Мајстори старог српског сликарства, Посебна издања САН, књ. CCXXX, Археолошки институт, књ. 3, Београд 1955, 44-45; Т. XXXI; S. Radojčić, Ritratto, del patriarca serbo Pajsij nel museo nazionale di Ravenna, Felix Ravenna, Terza seria, Fasc. 19 (LXX) april 1956, 33, сл. 2; Ђ. С. Радојичић, Антологија старе српске књижевности, Београд 1960, 323; Ђ. С. Радојичић, Јаков Серски, книгољубац и песник српски XIV века, Летопис Матице српске, књ. 390, св. 4, Нови Сад 1962, 330, сл. 1; М. Harisiadis, Les miniatures du tetraevangile du metropolite Jacob de Serres, Actes du XII. Congres international d'etudes byzantines, t. III, Beograd 1964, 125-130; сл. 1-7; C. Walter, The Portrait of Jakov of Serres in London. Additional 39626, Зограф, бр. 7, Београд 1977, 65-72; Slavonic Manuscripts ..., 27-28, сл. VI, VII, VIII, IX.

Слике 17, 18, 19.

(9) Add. MS 41,087

Пролог-минеј за месец јануар, XV век, српска (лл. 1-29' и 189-204') и бугарска (лл. 30-188') редакција, хартија са воденим знацима, (2) + 264 + (3) л. (предња два (2) и задња три (3) листа уз повез), 135 x 200 мм. од 24 до 28 редова, има трагова обељавања свезака, према једној ранијој фолијацији графитном оловком садашњи први лист рукописа означен је бројем 52, још једна каснија фолијација графитном оловком (1-264). Повез новији, ком-

бинација тврдог картона и коже, на хрпту утиснуто златним словима: *Lives | of Saints. | Slavonic | Brit. Mus. | Additional | MS. I 41,087.* На предњем л. (2') забележено: *Purchased of Mr. D. Nutt 14 June 1924.* У енглеском библиотечком каталогу наводи се да је овај "менелогиион за месец јануар" састављен од делова три различита рукописа. Од укупно девет, први, шести, седми, осми и девети саставни део припадао је једном, други, трећи и пети другом, а четврти саставни део трећем рукопису. Делови текста из ранијих рукописа, који су приликом састављања новог рукописа постали сувишни били су прецртани (лл. 114', 189, 222', 240'), а у једном случају је део текста из ранијег преписан у нови рукопис (л.150') Бројеви којима су означена житија у овом прологу-минеју идентификовани су са бројевима грчких житија у издању: *Bibliotheca Hagiographica Graeca (Catalogue of additions ...London 1950, 229).* Према томе овај рукопис био је сложен од делова једног српског (први, шести, седми, осми и девети саставни део на лл. 1-29' и на л. 189-264') и два бугарска (други, трећи, четврти и пети саставни део на лл. 30-188') рукописа. Рукопис у релативно добром стању, недостају листови испред л. 1 и после лл. 29, 60, 149, 222, 239 и 244, рестауриран.

Српском редакцијом писане делове рукописа писало је више руку. Ови делови су писани полууставом са елементима брзописа, брзопис је нарочито изражен на лл. 263'-265', словни облици су ситнији и мање уједначени, а са широком петљом и слободним горњим делом косог стабла, а са продуженим ножицама, широко е, ж тропотезно, з подсећа на тројку са великим луком испод доње линије, и са хоризонталном или косом пречкицом преко средине, и са косим и често извијеним стаблима и једва заобљеном спојницом на доњој линији, понекад брзописни облик без спојнице, т једно-и троного, ш са несиметрично заобљеним кутовима и спојницом до горње линије, ч једнострано, џ и љ са ситнијом петљом и издигнутим стаблом, љ са пречкицом која је на левој страни дужа и завршава се правоугаоним савијањем, употреба ѝ и слова из грчког алфавита. Ресавски правопис са елементима рашке графиције. Употреба два јера, дебело јер на фонетском месту у предлозима и префиксима, али се на тим местима понекад појављује и танко јер, које се, иначе, јавља на крају и у средини речи, понекад се танко јер не бележи, употребљава се пајерак, на крају речи испред же и се

испушта се и танко јер и пајерак, удвајање одређених вокалских слова и танког јера није уочено, мешају се знаци и и њ, обележавање групе ја на почетку речи лигатуром ња, после вокала знацима а и ња, обележавање мекоће сугласника испред а лигатуром ња, обележавање групе је на почетку речи знацима е, ње и е, после вокала знацима е и е (после њ) обележавање мекоће сугласника испред е лигатуром ње, обележавање групе ју на почетку речи и после вокала лигатуром ју, али у библијским именима на почетку речи диграмом оу после і, обележавање мекоће сугласника испред у лигатуром ју, има примера са групом љу, употреба ш на почетку и у средини речи, употреба њ у разним позицијама, поред диграма оу употребљава се, ређе, и знак ђ. Надредни знаци: спиритус ленис ˘ изнад почетних вокалских слова, оксија ˘ изнад вокалских слова у средини речи, варија ˘ изнад крајњих вокалских слова или крајњег танког јера, спиритус ленис са оксијом ˘ изнад почетних вокалских слова, двострука варија ˘˘ као и обична варија. Интерпункција: тачка (обична и коноварна) и зарез. Основни текст црним мастилом, иницијали, нека од почетних великих слова и рубрике црвеним мастилом. Скромна илуминација са биљно-геометријским мотивима у неовизантијском стилу.

Садржина: Пролог-минеј за јануар. Листови 1-29' житије св. Василија Великог без почетка и краја, лл. 30-60' житіє и жител'ство иже въ сѣ(ва)т(ы)хъ ш(тъ)ца нашего де(о)дшсѣа, лл. 115-149'... нѣла мнѣхъ. о нѣмѣнѣхъ иже въ сѣнан и рандоу сѣ(ва)т(ы)хъ ш(тъ)ць. (без почетка и краја), л. 150 празан, лл. 150'-188' житіє и жителство иже въ сѣ(ва)т(ы)хъ(ъ) ошѣа нашего и исповѣдника аѣанасѣа великааго. архіеп(и)скупѣа алезандрѣискаго, лл. 189-222' (на горњој) половини стране прецртан текст краја житија Василија Великог) житіє и жиѣнь иже въ свѣт(ы)хъ ш(тъ)ца нашего григоріа архіеписк(о)па ко[н]стантина гр(а)да в(о)гослова съписан'но грѣгоріємъ оуѣенишмъ(ъ) его. лл. 222'-240 иже въ сѣ(ве)т(ы)хъ(ъ) ш(тъ)ца нашег(о) грѣгоріа нѣскаго. слово надгробное своемоу братоу великомоу василію (почетак на л. 222' и крај на л. 240 прецртан), лл. 240-259 ѣшанна митрополита еѣхѣнт'скааг(о) похвала сѣ(ве)т(ы)мъ трѣємъ іерархшмъ(ъ). великомоу василію. григорію в(о)гословоу. ѣшанноу златооуѣстоу, лл. 259-264 м(е)с(е)ца того ѣ памет(ъ) съврѣшаемъ иже въ сѣ(ве)т(ы)хъ(ъ) ш(тъ)ць нашихъ(ъ). архіеписк(о)-

па кесаріе каппадокііскыіе, василіа великаго, и архіеп(и)ск(о)-
па константі[на] града, григоріа в(о)гослова. и архієпископа
тогожде константіна града ішанна златооустаго.

Запис на листу 150': лис(тъ) ѿи слово сїе.

Литература: Catalogue of additions ... London 1950, стр.
229; Slavonic Manuscripts ... 55-56, сл. LVII.

Слике 20, 21.

(10) Add. MS 41,256

Четворојеванђеље, средина XIV века са додатком из XV века,
пергамент, а каснији део на хартији са воденим знацима, (2) +
298 + 18 + (2) л. (предња и задња два (2) листа уз повез), 300x235
мм. 19 редова у два стуба, у каснијем делу 27-28 редова, недослед-
но означавање свезака, оригинални распоред и број свезака нису са-
чувани, све фолијације графитном оловком не одговарају садашњем
броју листова. Повез новији, платно на картону, на хрпту и угловима
пресвучен кожом, на хрпту утиснуто златним словима: SLAVONIC I GOS-
PELS. | BRIT. MUS. | ADDITIONAL | MS. I 41,256. Старији кожни повез
овог рукописа чува се посебно у Британској библиотеци. На предњем
л. (2) забележено: (Binding at. 481 c.), а ниже Purchased from Mrs
Ema Clevely, 10 Oct. 1925. На листовима I и II налази се белешка Е.
Јимз (Mrs. E. Yeames): This book was taken from the Archives of the
ancient and famous Monastery of Troitzko-Sergiuskaya Lavra ...
Ралф Клеминсон у уводу већ наведеном раду о словенским рукопи-
сима у Великој Британији (у рукопису) на основу информације
Артура Серла (Arthur Searle), сарадника Британске библиотеке
саопштава да овај рукопис није писан у Русији, већ је био на-
бављен од извесног лица из Србије. Вероватно је ова делимично
цитирана белешка Е. Јимз навела А. Ђурову да у свом каталогу
(Slavonic Manuscripts ... 33) овај рукопис погрешно сврста
уместо српске у руску редакцију. Рукопис је у релативно добром
стању, недостају листови, неки листови оштећени, на неколико
места је влага оштетила текст, рестауриран.

Устав, а додатак полууставом (299-315'). У уставу в са
скраћеном горњом петљом, ж петопотезно са једва редуцираним
врхом, з са једва заобљеним угловима на довој линији, и са хо-
ризонталном пречкицом изнад реда, м са заобљеном спојницом до

дође линије, о са заостреним врхом, у са заобљеним дужим стаблом, ш са спојницом до средине реда и заобљеним боковима, ч као симетрична виљушка са тежњом к једностраном облику, ђ диже стабло изнад горњег реда и има пречкицу на горњој линији, њ са петљом до средине реда. Уређени рашки правопис. Употреба само танког јера, често се појављује пајерак и на крају и у средини речи, понекад се испушта и њ и пајерак, ретко удвајање њ, група њи за њ на крају реда употреба э, углавном правилна употреба лигатура ња, ње, њо за обележавање јотације, као и мекоће су - гласника испред а, е, у, употреба почетне ш и знака о са тачком, і у лигатури и на почетку библијских имена. Надредни знаци: спиритуси ³ ^c. Интерпункција: тачка. Основни текст црним, наслови, иницијали, почетна велика слова и рубрике црвеним мастилом. Старије маргинално означавање зачала црвеним мастилом је избрисано, млађа рука дала је нову поделу на зачала црвеним мастилом лошег квалитета. Ову редакцију зачала могла је урадити иста рука која је писала каснији додатак рукописа. Наслови са лигатурама (лл. 127, 224', 225, 296, 298', као и 307) и једноставним маргиналним украсима.

Садржина: Четворојеванђеље без Теофилакових предговора. Лист 1 празан, л. 2 Главе Јеванђеља по Матеју, лл. 3-38' Јеванђеље по Матеју од 1,7 до 28,10, лл. 79-126' Јеванђеље по Марку од 3,12 до 16,11, лл. 127-128' Главе Јеванђеља по Луки, лл. 128'-224' Јеванђеље по Луки, лл. 224'-225 Главе Јеванђеља по Јовану, лл. 225-296 Јеванђеље по Јовану, лл. 296-298' Синаксар (због недостатка листова садржи само неке дане у септембру, децембру и јануару). Каснији додатак садржи табеларна упутства за читање јеванђеља (лл. 299 (299' празан)- 308' сказанија, лл. 309-315 синаксар од септембра до августа, л. 315 читања јеванђеља "на сваку потребу," л. 316 празан).

Записа нема.

Литература: Catalogue of additions ..., London 1950, 287 - 288; Slavonic Manuscripts ... 33, сл. XXVI.
Слике 22, 23.

МАНЧЕСТЕР, УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА ДЏОН РАЈЛАНДС
(Manchester, John Rylands University Library)

(11) Slavonic MS 2

Четворојеванђеље, 1647. године, хартија са воденим знацима
(1) + 191 + (2) л. 210 x 150 мм, 17-19 редова, каснија фолијаци-

ја графитном оловком (1-191 (лист после л. 191 неозначен)- 192). Повез старији, мрком кожом пресвучене дрвене плоче, унутрашње стране корица нису обложене хартијом, на спољашњим странама корица утиснути су орнаменти у виду уоквирених цветова, хрбат повеза прилично оштећен, на хрпту налепљена хартијица са речима: $\chi\epsilon\iota\rho\omicron\upsilon\rho\acute{\alpha}(\dots) \mid \alpha(\nu)\acute{\omega}\nu(\nu)$. Повез је тачно величине која одговара садашњим димензијама рукописа који садржи само део четворојеванђеља. Ако је рукопис некада био у саставу комплетног четворојеванђеља, онда повез није истовремен са рукописом, него је каснијег порекла. На унутрашњој страни задње корице забележено: $\rho\omicron\kappa\tau\acute{\iota}\varsigma \mid \alpha\mu\iota\eta\acute{\nu}$, на истом месту цртеж попут плетенице. Рукопис није у најбољем стању, недостају предњи и задњи листови, нарочито су оштећене од инсеката унутрашње маргине листова, на многим листовима тамне мрље од некадашње влаге.

Писао је поп Никола из Прилепа 1647. године. Каснији полуустав са елементима брзописа, поред полууставних и брзописних облици слова а, в, г, слово в понекад са редуцираном горњом петљом а са продуженим ножицама, употреба широког ђ, ж тропотезно, з са равним горњим потезом и обично обликом углом на доњој линији који се наставља извијеним потезом, и са косом пречкицом, м са косим стаблима и угластом спојницом која се не спушта испод доње линије, надредно брзописно н, т једно - и треного, ш са симетричном спојницом до горње линије и полукружним боковима, али и са ниском спојницом и без полукружних бокова, ц са благо искошеним репићем, ч налик на четворку са заобљеним левим куком, ђ са карактеристичним косим стаблом који далеко прелази горњу линију, употреба в и слова из грчког алфавита. Ресавски правопис. Употреба два јера, али и у средини и на крају речи преовлађује танко јер, дебело јер на фонетском месту у предлозима и у средини речи, али спорадично и на крају вишесложних речи, ретко се појављује пајерак, на крају речи испред же, ме и се испушта се и танко (дебело) јер и пајерак, има примера са $\alpha<\zeta$, као што су $\alpha\zeta\alpha\kappa\alpha$ $\alpha(\zeta)\eta\eta$, на $\eta\eta\mu\omicron\upsilon$, удвајање одређених вокалских слова и ђ нису примећена, мешају се знаци и и ђ, као и е и ђ, обележаваће групе ја на почетку речи лигатуром $\eta\alpha$, после вокала знацима а, $\eta\alpha$, обележаваће мекоће сугласника испред а знацима а и $\eta\alpha$, обележаваће групе је на почетку речи широким е, после вокала широким е, ређе $\eta\epsilon$, обележаваће мекоће сугласника испред е лигатуром $\eta\epsilon$, широким е, а понекад знаком е, обележа-

ваће групе ју на почетку речи и после вокала лигатуром ю, обележаваће мекоће сугласника лигатуром ю, ретко оу, чува се група љу, употреба ш на почетку и у средини речи ѿ испред вокалских и консонантских слова, као и на почетку речи у библијским именима (і) поред диграма оу ретко се појављује ђ. Надредни знаци (не разликују се увек јасно): спиритус ленис ˘ изнад почетних вокалских слова, оксија ˊ изнад вокалских слова у средини речи, варија ˋ најчешће на крају, али и у средини речи изнад вокалских слова, периспомени ˆ изнад крајњих вокалских слова једно - или двосложних речи, спиритус ленис са оксијом ˊ˘ изнад почетних вокалских слова, двострука варија ˋˋ изнад вокалских слова, без обзира на положај, и крајњег танког јера. Интерпункција: тачка (обична или крупнија киноварна), зарез и две тачке. Основни текст црним, наслови, иницијали, почетна велика слова, рубрике, нека од маргиналних означавања зачала, као и означавање садржине стране на горњој маргини црвеним мастилом. Иницијали и заставице (лл. 2 и 111) са обојеним површинама (поред црвене, жута и бела боја), у виду плетења са биљним мотивима, неовизантијски стил.

Садржина: Део Четворојеванђеља, Јеванђеље по Луки и Јовану. Лист 1 колофон писара, л. 1' празан, лл. 2-106 Јеванђеље по Луки (л. 37' празан, али се континуитет текста не прекида), л. 106' Главе Јеванђеља по Јовану, лл. 107-109' Предговор Јеванђеља по Јовану, лл. 110-190 Јеванђеље по Јовану, лл. 190'-191' сказанија читања јеванђеља преко целе године и за сваки дан.

Записи: Лист 1 запис писара: изволеніемъ шѣтъца и поспешеніемъ. сѣи на и сзврѣшеніемъ і. сѣетѣ аго дѣхѣ. писа се. сѣа. кнѣга ѿ сзѣданіе. міроу. въ лѣтѣ. і 7. ір. ін. іб. и настоѣши. слѣво. ц. і тогда бысѣтъ. крѣгѣ. слѣнцоу. бѣ а лѣнѣ. бѣ. і писа сѣа. книга хѣди оумомъ. оуко і [ко]гати грѣшмъ. попъ. нѣкола. ѿ градъ. прѣлѣпъ. и взрошъ. нѣ молоу ви се шѣтъци и братѣ і нѣке тѣ чѣтѣти. елѣго слѣветѣ а не кльнѣте и въсь. вѣогъ. да елѣго слѣвѣти и да простѣтъ. шти писаніе. не чѣхъ ме. нѣ самолюко есѣтъ... л. 106 писаревом руком додато уз крај Јеванђеља по Луки: вѣдомо да есѣтъ. ѣкоже ѿ лѣны сѣветѣ. еуѣнгѣлїе. речѣно бысѣтъ павлоу въ рымѣ. ѿ свѣ -

ценническаго шкѣраза сынъ ѿ захарїе. с(ве)щенника кадеца наведе
 ть: - л.129': покѣсихъ пе. - л.138': покѣсихъ перо. л.192: Pan
 Bog naszia moca | Kto sie nan. spusci | tego | Pomoc moia od
 pana boga I stworyciela Nba y zeme. - Л. 192': (1) месеца тѣмъ
 аї дань с(ве)тне петіке. за молитавъ с(ве)ти штаць наіши г(ос-
 под)и исѣсе х(рист)е в(ож)е нашъ поимилѣи насъ [а]минь, (2)
 Б(огоро)д(и)це д(ѣ)во ра, (3) истом руком као бр. (2) Romi,
 (4) τὸ παρὸν βιβλίον ἡπάρχῃ τ παπα (...) Δημήτρῃ ἀπὸ χορίδ
 γρδ(...) καὶ ἦνε πατερικό τδ κανήα δεν δήνατε νὰ τὸ αποξε-
 νό[ση] δια (...) I (...) τὸν τῇ θεοφόρον πατέρο[v] καὶ αὐτῶ
 (...) I εἰς εἰς [1681] Δανιήλ Ἱερομύναχος

Литературе нема, али је у једном рукописном инвентару
 Библиотеке Дзон Рајландс под насловом Slavonic Mss. записано
 следеће: 2. Gospels of St Louke and St John, paper. 4to 1647.

Слике 24, 25, 26, 27.

ОКСФОРД, БОДЛЕЈАНСКА БИБЛИОТЕКА (Oxford, Bodleian Library)

(12) Canon. lit. 413

Зборник слова, молитава и житија, XV век, хартија са воде-
 ним знацима, (7) + 143 + (7) л. (предњих и задњих седам (7) лис-
 това уз повез), 135 x 100 мм. 17 редова, означавање свезака на
 првој ректо (на горњој или доњој маргини) и задњој верзо страни,
 редослед означених свезака је следећи: лв, љі-њі, і-ѣі, ѣ-ѡ,
 ѣв-ѡд, ѡі-ѡд, гі-ѣі, г, ѣе, фолијација 1-7¹-7²- 156, **очигледно**
 је да садашњи редослед свезака и листова не представља оригинал-
 но **стање**, а то се показује и у садржини рукописа. На основу оз-
 начавања свезака, фолијације, као и на основу садржинских целина
 Ралф Клеминсон је у свом раду о словенским рукописима у Великој
 Британији (у рукопису) на следећи начин реконструисао оригинални
 распоред свезака и листова и идентификовао руке писара: св. (2)
 лл. 142 - 148 рука 1, св. г л. 149 рука 1, св. ѣ-ѡ лл. 48-87 рука
 2, св. і-ѣі лл. 28 - 47 рука 1, св. гі-ѣі лл. 123 - 141 рука 1,
 св. љі-њі лл. 16 - 26 рука 3, св. ѡі-ѡд лл. 111 - 122 рука 1 и 4,
 св. ѣв-ѡд лл. 88 - 110 рука 1, св. ѣе л. 150 рука 1, св. лв лл.
 7²-12 рука 5, св. (33) лл. 13-15 рука 5, л. 27 рука 6. Лист 27 је
 сигурно каснијег порекла у рукопису. Повез старији, жутом кожом
 пресвучен картон са једноставним утиснутим линијама, на хрпту

утиснуто златним словима: MS. | (Can.) lit. | 413. Рукопис је у доста добром стању, већи део л. 7² откинут, недостају листови.

Рукопис је рад више руку. Писмо и правопис су прилично уједначени. Полуустав са изразитим и честим карактеристикама брзописа, учестали једнопотезни облици слова, код више слова стабла су извијена и више пута прелазе у горњи или доњи простор између два реда, и обично имају хоризонталну пречкицу преко средине, т је, поред брзописног облика, троного, једнострано у налик на четворку или седмицу, широко ѿ. Правопис са два јера, али се танко и дебело јер јављају у истим позицијама у средини и на крају речи, пајерак се ређе употребљава, на крају речи испред же и се испушта се и јер и пајерак, групе њи и њи за њ, мешају се знаци и и њ, обележаваће групе ја на почетку речи лигатуром ња, после вокала знацима ња и а, обележаваће мекоће сугласника испред а лигатуром ња, обележаваће групе је на почетку речи знацима ѿ, ѿ и ѿ, после вокала ѿ и ѿ, обележаваће мекоће сугласника испред ѿ лигатуром ѿ, обележаваће групе ју и мекоће сугласника испред у лигатуром ју, употреба ши ѿ у разним позицијама. Надредни знаци (не употребљавају се често ни доследно): спиритус ленис ˘ на почетном вокалу, варија ˘ изнад вокала у средини и на крају речи, двострука варија ˘ најчешће изнад крајњег вокалског слова или танког јера. Интерпункција: тачка (обична на доњој линији или у висини средине реда, а на л. 7²-15 преко обичних црних киноварне тачке) и зарез. Основни текст црним, наслови, иницијали, почетна велика слова, неке од рубрика црвеним мастилом. Површине једноставне илуминације са заставицама (лл. 92 и 122') и неким од иницијала колорисане зеленом бојом, али на лл. 7²-15 нема ове боје. Једноставне лигатуре у насловима.

Садржина: Слова, параклиса и житија. Листови 1-7¹ празни лл. 142-149 сл(о)во ш соудѣ н[а] 1 вѣтором(ъ) прѣшѣстѣи г(осподѣ)ны. сл(о)во плачевно 1 в(лаго)сл(о)вы ш(тъ)че, лл. 48-60' п(а)раклис(ъ) певаетѣ с(ве)томоу 1 славному ве лѣком(оу)ч(е)нику 1 георгію, лл. 61085' ПАРАКЛИСЪ ПѢВЕТЪ 1 с(ве)томоу ѿ славномоу дѣмѣтрію велѣком(оу)ч(е)нику, лл. 73'-85' Житије св. великомученика Димитрија, поч. Вѣ д(ъ)ны шни ц(а)рствоуѣшѣ 1 ц(а)рѣ максимиліанѣ. въ 1 славнемъ градѣ солѣне, лл. 85'-87' и 28-31' м(е)с(е)ца д(е)к(е)кевриѣ 1 въ. ѿ. д(ъ)нѣ с(ве)таго николи 1 еже ш агрипе. ш(тъ)че в(лаго)сл(о)ви (недостају листови

после л. 87' и на крају), лл. 32-44' Житије св. Алексеја (недостаје почетак), поч. ...постављаше .Ѣ. трапезе в' домоу сво-
емь, лл. 45-47' и 123-125' сл(о)во деофила і архієпис(и)с(ко)па.
ш(ть)ує в(лаго)сл(о)ви. і ш исхвде д(оу)ши ис тела (недостају
листови после л. 47'), лл. 125'-132' сл(о)во ш Ѣі с(ы)н(о)ѣ
ш(ть)ує в(лаго)сл(о)ви, лл. 132'-141 сл(о)во ішана златоѡста-
таѢго ш д(оу)шевних(ь) разборех' ш(ть)ує в(лаго)сл(о)ви, лл.
141-141' и 16-17' сл(о)во ішана златоѡстаго | ш сзєорѣ ш(ть)ує
в(лаго)сл(о)ви (између лл. 141' и 16 прекинут је континуитет
текста), лл. 17-18' сл(о)во деофила і архієписѡпа ш схвде |
д(оу)ши ис тѣла ш(ть)ує в(лаго)сл(о)ви (недостаје крај), лл.
19-26' (недостаје почетак неидентификованог слова) поч. ...
невѣрно шдели. за то і помрачаєт се сл(ь)н(ь)це и м(е)селѣцъ,
л. 27 празан, л. 27' почетак Житија св. Петке, поч. месєна
октоврѣа (...) і ѹєтєннєє свєтє пє[т]кє, лл. 111-122' Житије
св. Петке (недостаје почетак, почетак овог житија на л. 27'
је каснијег порекла), поч. ... исплѣнише се д(ь)ни гє гє. и
роді і штровє женски полъ, лл. 88-91' (недостаје почетак не-
идентификоване молитве) поч. ... гєс(ть) стѡдъ лица моего
і покрилъ м(и) гєс(и), лл. 92-109 м(е)с(е)цѡ іѡлѡ .Ѣі. д(ь)нъ
м(оу)ѹ(е)нїє і с(вє)тѣхъ м(оу)ѹ(е)нник(ь) кирика і и ѡлты, лл.
109-110' и 150-150' сл(о)во іш(о)на злат(оу)стаго і о
проинѡѡщим(ь) житїа сєго [ ]. притѹа. и повєсть. і дивїаа.
о(ть)ує в(лаго)сл(о)ви, лл. 7²'- 15 Повєст о Агапију (недос-
таје почетак), поч. ...єава агапїє наѹєтъ трѣпєти свѣт(ь),
л.15-15' в(є)дєнїє с(вє)тїє анастасїє і по мѡнахъ како хошєт(ь)
сє род(ь) і хр(и)стїанскї моу[ѹ]ти сє і о(ть)ує в(лаго)
сл(о)ви (недостаје наставак текста), лл. 151-156' празни.

Записи: Лист 2: (1) нечитке речи, (2) Sumario et me
(...) | molti signor(...) | imperatori (...) | stati antihi
(3) Sumario et memor(...) |hi signori imperatori (...), (4)
Sumario et memoria dal(...) |nori imperatori antihi, л.2':
(1) (...)rio et memoria | (...) molti Sig(nori) imperial(...) antihi,
(2) (...) fago in aviso shome | (...)co son sono et
| (...) per gratia fitio | (...) mondo una bela. | (...) (двє
прецртанє речи) | (...)mentre si fato | (...) fara bivoi chori,
л. 23': помилѡи мє божє, л. 27: нечитке речи, л. 65' истом
руком која је писала основни текст на овој страни: прѣиди ѡ

крста ере грѣшихъ), л. 129': на доњој маргини неколико нечитких ћириличких слова, л. 130' на доњој маргини нацртан је крст, а у просторима између кракова крста речи: 1<coy>c(ъ)1 x(ристо)c(ъ) 1 нилка, л. 157: (1) non chredere huomo chosa | chele schribo qua perche | le balo bagia, (2) Не верѡи чло-вече що е овде, (3) прецртан словенски текст, (4) истом руком као и запис (2) на овој страни: Не верѡи ч(...) шо е "где оупи(сано) 1 нест(ъ) истина таиню лаж, (5) истом руком као и запис (2) на овој страни: тетрадь, (6) dela prole amischlea | Vtisti amicho utisti | le rado il chanpo | hanpo.

Литература: Summary Catalogue of Western MSS. in the Bodleian Library, F. Madan, Nineteenth Century Collections to 1850, Part II, Oxford s.d., 443; П. А. Сырку, Заметки о славянских и русских рукописях в Bodleian Library в Оксфорде. С предисловием и под ред. А.И. Яцимирского, Известия Студенция русского языка, Том. XII, кн. 4, Санктпетербург 1907, 95-97; J.D.A. Barnicott, The Slavonic Manuscripts in the Bodleian, Bodleian Library Record I, Osford 1938, 32.

Слике 28, 29, 30.

(13) Cromwell 3

Зборник поука, слова и повести отаца, сложен из четири различита дела, XIV и XV век, хартија са воденим знацима, (1) + 82 + (1) л. (предњи и задњи (1) лист уз повез), 220 x 145 мм. означавање свезака, углавном, на првој верзи и задњој ректо страни, на неким местима је преправљено раније означавање свезака, ово, као и редослед означавања свезака показује да садашњи распоред свезака не представља оригинално стање, пагинација мастилом само на ректо страни листова 1, 159, 3-157, 161-359. Повез старији, светлијом кожом пресвучена дрвена плоча, при хрпту једноставни плетени мотиви утиснути у кожу, на хрпту утиснуто златним словима: CROM: 108. На унутрашњој страни предње корице забележено оловком: MS. Cromwell 3, а на стр. (182): (1) title of same with next MS, (2) 1-87' Sermones S. Dorothei | cf. Cromwell ms. 4, (3) Written by the priest Stoiko (Stanko ?) v/322'. Ове три белешке на енглеском језику упућују на везу између овога и рукописа Cromwell 4, који такође садржи поуке аве Доротеја и бугарске је

редакције. Рукопис није у најбољем стању, има оштећених листова, у једном случају измешан редослед листова, лист после стр. (188) недостаје, четврти део је одломак слова без почетка и краја.

Рукопис се састоји из следећа четири дела:

I део стр. 1-(188). Поуке аве Доротеја, крај XIV или почетак XV века, 34 реда. Рад јелне руке. Полуустав са елементима брзописа. ситнија развучена неуједначена слова, а са петљом до доње линије и често извијеним косим стаблом продуженим у доњи простор између два реда, а са продуженим ножицама, широко е, ж тропотезно, полууставно з потсећа на тројку и горњим делом се знатно издиге, али се ово слово чешће обликује разним брзописним потезима, и са хоризонталном или мало искошеном пречкином изнад средине, и са мање или више косим стаблима и мање или више угластом спојницом на доњој линији, поред треног и високо једнострано брзописно т, виљушкasto y са косим левим стаблом, широка и често ниска омега са спојницом на горњој или изнад горње линије. Ресавски правопис са танким и дебелим јером, дебело јер на фонетском месту, али ретко и недоследно, рећа употреба пајерка, на крају речи испред же, се и те испушта се танко јер и пајерак, удвајање вокалских слова, мешају се знаци и и њ, обележавање групе ја после вокала знацима на или реће, а обележавање групе је на почетку речи знацима ње, еи е, а после вокала знацима ње и е, њ се пише у разним позицијама. Надредни знаци (не постављају се изнад сваке речи и не могу се лако идентификовати у неким случајевима): спиритус ленис ʹ изнад почетних вокалских слова, спиритус ленис са оксидом ʹʹ изнад почетних гласних слова, двострука варија ʹʹʹ изнад вокалских слова једно-, дво-или, реће, вишесложних речи, али најчешће изнад крајњег вокала или танког јера, почекал, вероватно, оксија ʹ изнад вокалских слова. Интерпункција: тачка и зарез. Основни текст црним, наслови и једноставни иницијали, као почетна велика слова избледелим црвеним мастилом.

II део стр. 189-(220). Слова и повести стана, крај XIV века, 25-28 редова. Рад јелне руке. Литургијски полуустав са мање уједначеним словима, брзописни облици нагледних слова, а са косим стаблом и релативно сузеном петљом петљом, а са продуженим ножицама, е широко, ж тропотезно, з са заобљеним углом испод доње линије и извијеним доњим делом, и са хоризонталном пречкином мало изнад средине, и са одвојеном или једва одвојеном спојницом, и са косим стаблима и

угластом спојницом, ш са несиметрично заобљеним боковима и спојницом до горње линије, њ једнострано, ђ са издигнутим стаблом и пречкицом на горњој линији, која се на обе стране задржава правоугаоним загијањем, љ са петљом до средине реда. Уређени рашки правопис, употреба само танког јера, пајерак на крају и у средини речи, немају се знаци и и њ1, углавном правилна употреба лигатура њ, ње, ња за обележавање прејотованих вокала, као и мекоће сугласника испред а, е, у понекад за је знаци е и е, примери са групом њо, употреба љ ређе, али у више позиција. Надредни знаци: спиритус ленис ³ изнад почетних вокалских слова, нарочито изнад везничког и, а понекад, чини се и изнад вокалских слова у речи, двострука варија ⁴ изнад вокалских слова на крају и у средини речи. Интерпункција: тачке (у висини средине реда) и, ређе, зарез. Основни текст црним мастилом, иницијали, почетна велика слова, као и наслови црвеним мастилом. Илуминацију чине једноставни иницијали и мала киноварна застава у виду плетења (стр. 189).

III део стр. 221-(360). Слова, поуке и повести, почетак XV века, 26-29 редова. Полуустав са честим елементима брзописа, сразмерно проређено и неуједначено писмо, а са косим извијеним стаблом између две линије и релативно суженом петљом, заобљено брзописно в, а са умерено продуженим ножицама, широко е, ж са редукованим врхом, доњи и горњи лук слова з своди се на два мање или више извијене црте спојене заобљеним углом на доњој линији, и са хоризонталном пречкицом изнад средине, м са косим извијеним стаблима и заобљеном спојницом на доњој линији, поред једноног и високо једнострано брзописно т, лигатуре тв, тр, њ виљушкасто са дужом дршком, шира и обла омега са симетричном спојницом до горње линије, ђ са извијеним издигнутим стаблом изнад горње линије и пречкицом на горњој линији. Уређени рашки правопис, употреба само танког јера, пајерак на крају и у средини речи, удвајање вокалских слова, мешају се знаци и и њ1, често знак е за је, а ређе знак а за ја, ш на почетку речи, употреба љ у више позиција, поред диграма оу често знак ђ, а ређе лигатура ђ. Надредни знаци: спиритус ленис ³ изнад почетних вокалских слова, варија ⁴ изнад крајњих вокалских слова, спиритус ленис са оксијом ⁵ изнад почетних вокалских слова, двострука варија изнад крајњих вокалских слова, али, понекад, и изнад вокалских слова у средини речи. Интерпункција: тачка, зарез и ређе две тачке. Основни текст црним мастилом, иницијали, почетна велика слова, као и

наслови црвеним мастилом. Илуминацију чине скромнији иницијали и киноварни украс на левој маргини за обележавање главног наслова на стр. 221.

IV део стр. 361 (362). Одломак неидентификованог слова, XV или XVI век, 23 и 22 реда, хартија овог листа је по квалитету лошија од осталих листова у рукопису, тако се може претпоставити да је овај лист накнадно унесен у рукопис. Полуустав са бројним брзописним не-уједначеним потезима. Правопис са једним јером, ѿ за је на почетку речи и после вокала. Интерпункција: тачка.

Садржина:

I део, стр. 1 сказанїе главызнам(ь) книги сїе, стр. 1-(188) посланїе къ братоу.

II део, стр. 189-(220) ш покаѣнію попеченнѣмъ и | истиннѣмъ. въ немѣже и ш тымныици в(о)гооугоднѣи с(ве)тыхъ. | шсоужденныиъ. слово. ѿ, стр. (210)-215 повѣсти с(ве)тихъ шт(ь)ць, стр. 215-(220) с(ве)т(а)го ефрема о покаѣнїи слово,

III део, стр. 221-(242) с(ве)того їшана златоустаго слово. въ н(е)делѣ месопѣ|ст'ноу, ш вторѣмъ приш'ствѣ | х(ри)с(то)ви. вл(аго)-с(ло)ви ш(ть)че, стр. (242)-(244) о м(н)л(о)сты|вѣмъ серафимѣ, | и пом(и)лованы оубогыхъ. и | како въ срацини прода се, стр. (244)-245 о томѣже серафимѣ, стр. 245-255 їшана злат(оо)устаго шт(ь) проуе|нїа емоуѣ несть начетькъ. | тако. болѣз'н'но слово не|же изр(е)че, въ заточени сы тогда. | егда прѣстав'ляше се ... стр. 255-(260) пр(ѣ)п(о)доб'наго ш(ть)ца нашего меле|тїа како кара-ше безаконїе, стр. (260)-261 с(ве)тогош дшродѣна, стр. 261-(264) їша-на злат(оо)устаго. ш м(о)л(н)твѣ, стр. (264)-267 нїла философа. сло-(во) благослови ш(ть)че, стр. 268)-(270) ш д(ѣ)в(и)ци, створ'ши м(н)-л(о)сть, на хотещѣмъ. ѿдивити се. дльж'ники ради, стр. (270)-(272) ш жит(и)и с(ве)таго мар'тинїана, м(н)лостиваго, стр. (272)-273 ш томѣ како нищелюбне и стра|н'ноприемств'во. выше поусти|н'наго житїа. и постынаго, стр. 273-(276) въпраша нѣк'то стар'ца. шть волгоносивихъ. глаголюе, стр. (276)-(302) сїиже въ с(ве)тихъ прѣп(о)доб'наго ш(ть)-ца нашего дородеа слова, | доушепользна. ш(ть)че вл(аго)с(ло)вы, стр. (302)-(360) предговор и тридесетак повести и поука отаца, поч. прѣд(ѣ)словїе ш житїи, и полствѣ вл(а)женныхъ с(ве)тыхъ шт(ь)ць. ш(ть)че в(лаго)сл(о)вы,

IV део, стр. (361-362) одломак неидентификованог слова, поч.

(...)то изгна. тоу аврамъ х(ристо)въ ж(...)и(...)жноу и весьмрти(...) хрътеѡ в(ог)оу прнесе (...)и(...)анъ исанъ свезанин шт(ъ) аврам(...) и(...) в(ог)ъ и сл(о)во посѣтил(ъ) ѣс(тъ) а(оу)ше ж(...)и(...) сѣши

Записи:

I део, стр. 3: неколико нечитких слова, стр. (24): невъзможно измѣнити се шт(ъ) зловѣи, стр. (34): и зачело прем(ѡ)дрости, стр. 35: и зачело прѣмѡдрости страх(ъ) г(осподь)нъ. (2) другом руком: зачело прѣмѡдрости, стр. (56): гѡрьге, стр. 57: помози в(ож)е, стр. (70): писа попь д[м]итрь многогрешни ѡ гр(ѣ)бешелци азъ много съгрешихъ да в(о)же прости ми і грѣхи мене и попади ми, стр. (122): ки шѣразъ тебе июдо прѣдателью сп(ас)ѡ, стр. 161: помози в(ож)е п(...), стр. (166): помени ме г, стр. (174): с(ве)ти аще страдаѡтъ за име бжи[ге],

II део, стр. (190): писа попь стшико многогрешни, стр. 197: + сию книгѡ, стр. (216): (1) (...)х(ъ) перо сѣ, (2) помилѡи в(ож)е. помилѡи в(ож)е по велици м(и)ло[сти], стр. 217: по мом,

III део, стр. 221 (1) истом руком као и запис на стр. 190: Спи са попь стоико многшгрешни да ктш сѣе утѣтъ ел(а)госл(о)вите і не кль нете, (2) аспъзи, стр. (224): ш лазаре в(о)гътемъ и нишимъ, стр. (234) г(оспо)ди мина, стр. 235: помени г(оспо)ди дав(и)да и всѡ страсть его въ царстве, стр. 241: моим нароком, стр. (242): помени ме г(оспо)ди, стр. (244): помени ме, стр. 283: истом руком као и запис на стр. 190 писа попь стшико многогрешни сѣю книгѡ кѹпихъ шд сръбина шерада за ѣ аспрь і да кто утатъ благос(и)лает(ъ) а не тѣ кльнетъ да прости попа стш(и)ка, стр. (298): помени ме г(оспо)ди егда придеши въ ц(а)-рьс(тве), стр. 303: помени, стр. (308): помени ме г(оспо)ди ѣгда, придеши, стр. (314): помени ме г(оспо)ди, стр. 322: истом руком као и запис на стр. 190: + писа попь стоико многогрешни помени ми г(о)-споди ѣгда придеши, помози в, стр. (346): игѡрь, стр. (356): помени ме г(оспо)ди ѣгда придеши въ ц(а)рьс(т)ве си накоже поменѡ разѡинни на въ ц(а)рьс(т)ве си нев(е)сни, стр. (358): (1) помози в(о)же прав а(оу), (2) + тоу аѹѣ Дороѡѣѡ, стр. 359: с(ве)ти[і] дороѡеа, стр. 360 г(оспо)ди вл(а)дино живота моѣго а(оу)хъ празаньства і тѣшеславна и сребролюбна не дажд(ъ) ми і а(оу)хъ же целомѡдрна и смиреномѡдрна | лѣве | трѣпenna ж[е] дарѡи ми рабѹ твоѣмѹ | + еи г(л)спо)ди [ц](а)рѡ даждъ ми зрети грѣхи моѣ | а н[е] осѡуждан врата моѣго: нао вл(а)госл(ове)нъ. Веѣину записа писале су различите руке. На основу записа на странама (70), (190), 221, 283 и (322) не може се утврдити

ко је писар рукописа, односно појединих његових делова. Тако се не може прихватити тврдња у већ наведеној белешци на енглеском језику на унутрашњој страни предње корице (3) да је писар рукописа поп Стојко. У запису на стр. (70) не може се тачно рашчитати назив места у којем је он настао. Распоред записа попа Стојка (на стр. (190), 221, 183 и (322) упућује на то да су други и трећи део у време настанка ових записа већ били заједно, а први део садашњег рукописа још није био уз њих.

Литература: Bodleian Library Quarto Catalogues, I, Greek Manuscripts ..., Oxford 1969, стр. 420; J.D.A. Barnicott, The Slavonic Manuscripts in the Bodleian Library, Bodleian Library Record I, Oxford 1938, 30.

Слике 31, 32, 33.

(14) е Mus. 184

Псалтир с последовањем, друга половина XIV века, пергамент, (1)+ + 218 л. 190 x 140 мм, 16 редова, означавање свезака на првој ректо и задњој верзо страни од Ā до Ѣ, каснија фолијација графитном оловком погрешна (1-165¹-165²-217). Повез старији, мрком кожом пресвучене дрвене плоче, на обема корицама утиснут оквир од трака са пољем које рашчлањују дијагонале, унутрашње стране корица нису обложене, на корицама два кожна ремена за затварање рукописа. На унутрашњој страни предње корице забележено: Bibliothecae Bodleianae dono dedit | Drs Thomas Smith S.T.D. | Collegii Magdalenensis | Socius 1688, а испод Ms. е Mus I 184. Рукопис је у доста добром стању, истргнут је лист после л. 163, раније рестауриран.

Писао је ђак Миле из манастира Зрачева (?). Полуустав са правилним потезима, благо извијање стабла, а са косим стаблом и петљом која је доњим делом прилично удаљена од стабла, в са мањом угластом горњом петљом, а са кратким ножицама, з са равним горњим потезом, заобљено на доњој линији, ж тропотезно, и са хоризонталном, али понекад и благо искошеном пречкицом у средини, м са ниском заобљеном спојницом испод реда, почетно о је понекад широко, ш са спојницом која не допире до горње линије и полукружним боковима, код у облик виљушке постаје једностран, ђ са подигнутим стаблом, коју пречница преполовљава, или се на крају реда пречница знатно подиже изнад линије, џ са продуженим горњим и доњим краком, слова из грчког алфавита. Уређени рашки правопис. Употреба само танког _ јера, _ често се _појав-

љује пајерак, примери са испуштањем јера или пајерка нису уочени, удвајање знакова за одређене вокале и танког јера није примећено, двоструки знаци њи и њи за њи, мешају се знаци и и њи, са мешањем ѓ и ѓ нису примећени примери, обележавањем групе ја на почетку речи и после вокала лигатуром ња, али у библијским именима и неким другим случајевима (као што је генитив јединине речи са суфиксом - ије) појављује се а после њи, обележавањем мекоће сугласника испред а лигатуром ња, обележавањем групе је на почетку речи и после вокала лигатуром ње, али и широким ѓ, обележавањем мекоће сугласника испред ѓ лигатуром ње, обележавањем групе ју на почетку речи и после вокала лигатуром ју, обележавањем мекоће сугласника испред у лигатуром ју, на почетку речи о са тачком, широко о, као и ш, али се ш појављује и у другим позицијама, употреба њи у разним позицијама, поред диграма оџ и лигатура џ. Понекад утицаји народног говора. Надредни знаци (нејасно и недоследно постављени): спиритус ленис ˊ, обично, изнад првих вокалских слова, али се примећује и у средини, као и на крају речи, а понекад изнад крајњег љ, спиритус аспер ˋ обично изнад везника и, оксија ˊ у средини речи, спиритус ленис са оксијом ˊ изнад почетног вокалског слова, двострука оксија ˊˊ изнад ижице, а двострука варија ˊˊ изнад крајњих вокалских слова или танког јера. Интерпункција: тачка (обична и већа киноварна, обично, у висини средине реда). Основни текст црним, наслови, иницијали, почетна велика слова, рубрике, маргинална означавања избледелим црвеним мастилом. Велики иницијали на почетку сваког псалма и заставице средње величине (л. 1) у примитивнијем народном стилу. На л. 1 лигатурама исписан наслов.

Садржина: Псалтир с последовањем. Листови 1-193 Псалми Давидови издељени на катизме, лл. 193'-213 девет библијских песама, лл. 213-216 васкрсни тропари, као и тропари непорочних суботом, лл. 216'-218 јекте-нија (каснији додатак бугарском редакцијом).

Записи: Лист (1): више замрљаних нечитких записа, л. (1'): у горњем и доњем простору стране више нечитких записа, у средњем простору (1) (...)*оџ* аз(љ). ми на книгоџ си*ю* 1 (...)*мети*. а *стефанъ* мљ(х) не 1 (...)*аше* (...) да *номоџ* донде ѓ роџце (...) 1 (...) да ни кљм(...), (2) г(оспод)и [1]с(оџс)е помоџи ми сп(а)се азъ ш ... а 1 ни гла-жим те въси роди в(огороди)це 1 въ тебе бо (...) х(ристос)ъ с(па)-ситель н(а)шъ 1 а(љ)во. въместити се из(...) 1 вл(а)женї есми и ми ми по(...) 1 (...) 1 (...) 1 (...), л.1: (1) асат(љ) и т(љ)ри ти- (...), (2) Tho. Smith e coll: Magdal. Oхон., на довој маргини траго-

ви избрисаних слова, л.1': во(гъ) да п(о)рости по па претра, л.2: не-
 читка слова, л.6: ѿиць е да къ (...) 1 и да къто до ро(...) 1 и да
 къ дмитро(...), л.7': три слова: а, ис, л. 13': арапски бројеви (ис-
 то тако и на лл. 15', 16, 203', 204), лл. 20-20': (...)тра 11 танѡ,
 л.29': шо, л. 33': + в(...)ити г(оспод)и вси езыци, л.50': пи, л.73'
 въ концъ, л. 127': нечитка слова, л. 128 (на хартији којом је допу-
 њен оштећени пергамент): а(ѡ)шѡ мою таже помилѡ[и] ме в(о)же в(ого)-
 р(оди)це а(ѣ)во, л. 128' (на хартији којом је допуњен пергамент): не-
 читка слова, лл. 171'-172 запис писара: писа миле ѿ м(анастыр)а
 зрачев ш амакъ. г(оспод)ъ рече пою ти авраме. въвести. въ н(е)в(е)са
 и припаде аврамъ. 1 къ престолоу. и поклони се в(ог)оу. видѣ 1 г(ос-
 под)а сѣдѣща на прѣстолѣ хероувиѣмсте(...) (...)ди (...)ах(...) (...)а
 роди анггли. 11 бог да го прости к(...). (Ралф Клеменсон у уводу већ
 наведеном раду о словенским рукописима у Великој Британији (у рукопи-
 су) део текста који се односи на место писања рукописа саопштава на
 следећи начин: ѿ м^а зрачев ш амакъ и претпоставља да је ту реч о ма-
 настиру св. Врачева), л. 199': помилоуи ма в(о)же. л.213': мѣроносице,
 л.215': помилѡ[и] ме, л.216: Сл(а)ва в(о)гоу ѿ всел(...), л.217' не-
 читке речи.

Литература: П.А. Сырку, Заметки о славянских и русских рукопи-
 сях в Bodleian Library в Оксфорде. С предисловием и под ред. А. И.
 Яцимирского, Известия Отделения русскаго языка и словесности, Том.
 VII, кн. 4, Санктпетербург 1902, 339-340; Summary Catalogue of Western
 MSS. in the Bodleian Library, F. Madan, H.H. Craster, N. Denholm -
 Young, New Edition of 1697 Catalogue, Vol. II Part II, Collections
 and miscellaneous MSS. acquired during the second half of the 17th
 century, Oxford 1937; Greek Manuscripts, Catalogue of an exhibition
 held at the Bodleian Library, Oxford 1966, 50; I. Ševčenko, Das Wer-
 hältnis des Münchener Psalters zu den Psaltern aus Oxford und Belgrad,
 Der serbische Psalter, Faksimile Ausgabe des Cod. Slav. 4, Wiesbaden
 1978, 165-172; J.D. A. Barnicott, The Slavonic Manuscripts in the Bod-
 leian, Bodleian Library Record I, Oxford 1938, 31.

Слике 34, 35, 36.

(15) Lincoln GR 11

Служабник на грчком језику са српскохрватским возгласима из
 литургије св. Јована Златоустог, дописан вероватно у XVI веку. У ру-
 копису су на место оригиналних листови 1-12 и 24-25 касније уметну-

ти, на овим новијим листовима нема словенског текста. На свакој страни где се на маргини налази словенски у основном тексту је одговарајући грчки възглас.

Каснији уједначени литургијски полуустав, надредна слова, углавном, брзописом, а са мањим горњим продужетком косог стабла, широко ѿ, ж тропотезно, љ са заобљеним углом и великим луком испод доње линије, м са благо заобљеном спојницом на доњој линији, ш са заобљеним левим и мање или више оштрим десним кутом и нишком спојницом, ч као четворка љ и љ са извијеним издуженим стаблима. Ресавски правопис. Употреба два јера, удвајање одређених вокалских слова, мешају се знаци и и ѿ, обележавање групе ја на почетку речи лигатуром ѿа, после вокала (једном потврђено) а, обележавање групе је на почетку речи лигатуром ѿе и широко ѿ, после вокала знацима ѿе и ѿе, обележавање групе ју после вокала и мекоће сугласника испред у лигатуром ју. Надредни знаци: спиритус ленис ˘ изнад везника и, оксија ˘ у средини речи, варија ˘ изнад крајњих вокалских слова, двострука варија ˘ као и варија, али и изнад другог удвојеног вокалског слова а у генитиву једине мушког рода код придева. Интерпункција: тачка, зарез, две тачке, Основни текст црним, почетна велика слова у сваком възгласу избледелим црвеним мастилом.

Распоред српскословенских възгласа је следећи: л. 13 на доњој маргини [П]овѣдоуѣ ꙗко ꙗко ꙗко... л. 14 на доњој маргини Прѣимѣте ꙗдите ..., л. 14' на доњој маргини Твоа ѿ твоихъ) ..., л. 16 на доњој маргини Изредно, прѣсѣвѣти ..., л. 17' на доњој маргини Въ прѣви ихъ) помени гѣсподни ..., л. 18' на доњој маргини [Д]аждъ намъ) едѣнѣми оустѣи ..., л. 20' на горњој маргини Сподѣви ны влѣдѣнѣко ... на доњој маргини ꙗко твоје ꙗсѣтъ) цѣрѣство ..., на л. 21 на доњој маргини Блѣгѣдѣтѣи и щедротами ..., л. 23 на доњој маргини Въсегда и нѣнѣа ..., 23' на доњој маргини ꙗко ты ꙗси шѣвѣшенѣе ... Пошто су листови 1-12 и 24-25 касније уметнути, највероватније је да је овај рукопис у првобитном стању имао више српскословенских възгласа, а самим тим нови уметнути делови су млађи од възгласа.

У библиотечком каталогу (Coxe's Catalogue of Oxford College MSS., I... 420) у овом рукопису читамо следеће: Codex chartaceus, in 4to, ff. 181, sec. forsan XV. exeuntis.

Слике 37, 38.

¹Greek Manuscripts, Catalogue of an exhibition held at the Bodleian Library, Oxford 1966, 50.

²Summary Catalogue of Western MSS. in the Bodleian Library, F. Madan, H. H. Craster, N. Denholm-Young, New Edition of 1697 Catalogue, Vol. II, Part II, Collections and miscellaneous MSS, acquired during the second half of the 17th century, Oxford 1937, 740.

³R. Curzon, Besuche in den Klöstern der Levante, Leipzig 1854.

⁴Catalogue of materials for writing, early writings on tablets and stones, rolled and other manuscripts and oriental manuscript books in the library of the honorable Robert Curzon at Parham in the county of Sussex, London 1849, 43.

⁵I. Dobrowsky, Institutiones linguae slavicae dialecti veteris quae apud russos, serbos aliosque ritus graeci, tum apud dalmatas glagolitas ritus latini slavos in libris sacris obtinet, Cum tabulis aeri incis quatuor, Vindobonae 1827, XVI-XVII.

⁶И. И. Срезневский, Славянские рукописи Британского музея в Лондоне и Бодлейской библиотеки в Оксфорде, Известия императорского Археологического общества, Том VII, вып. 3. Санктпетербург 1872, 233-235; С. Jireček, Altslavische Handschriften in England, Archiv für slavische Philologie, Band III, Berlin 1878, 131-133; Ф. Успенский, О некоторых славянских и по-славянски писанных рукописях, хранящихся в Лондоне и Оксфорде, Журнал Министерства народного просвещения, ч. СХСІХ, бр. 9, отд. II Санктпетербург 1878, 1-21 и ч. СС, бр. 11, отд. II, Санктпетербург 1878, 63-94; V. Jagić, Slavica im British Museum, Archiv für slavische Philologie, Band VI, Berlin 1885, 617-618. К. Грот, Лондонские заметки, Славянские рукописи Британского музея, Славистика в Англии, Русский филологический вестник, т. XVII, бр. 1, Варшава 1887, 1-29; П. Т. Гудев, Български ръкописи в библиотека на лорд Zouche, Сборник за народни умотворения, кн. VII, София 1892, 159-223 и кн. VIII, София 1892, 137-168; П. А. Сырку, Заметки о славянских и русских рукописях в Bodleian Library в Оксфорде. С предисловием и под ред. А. И. Яцимирского, Известия Отделения русского языка и словесности, Том VII, кн. 4, Санктпетербург 1902, 325-349 и Том XII, кн. 4, Санктпетербург 1907, 87-140; П. А. Сырку, Славянские и русские рукописи Британского музея в Лондоне, Посмертный труд изданный под наблюдением и с предисловием А. И. Яцимирского, Сборник отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук, Том XXXIV, бр. 4, Санктпетербург 1908, 1-86.

⁷J. Vajs, Hlaholské kodexy v Bodkejaně v Oxfordě, Časopis katolického duchovenstva, roč. LVI, sv. 8, Praha 1915, 561-574.

⁸Литературу о словенских рукописима у Великој Британији саопштавају следећа издања: D. Djaparidze, Mediaeval Slavic Manuscripts, A Bibliography of Printed Catalogues, Cambridge - Massachusetts 1957, 109-111. Справочник-указатель печатных описаний славяно-русских рукописей, Н. Ф. Беличков, К. Вегунов, Х. П. Рождественский, Москва-Ленинград 1963, 256-259. Slavonic Manuscripts from the British Museum and Library, Scientific comissar; Aksinia Djourova, Scientific consultant: Ivan Dujčev, London 1977/1978, 18-20.

⁹J.D.A. Barnicott, The Slavonic Manuscripts in the Bodleian, Bodleian Library Record I, Oxford 1938, 30-33.

¹⁰A.E. Pennington, Slavonic Manuscripts and their Study in Great Britain, Полата књигописана, а, Nijmegen 1978, 11-14.

¹¹A.E. Pennington, нав. дело, 13.

¹²За размитавање овог грчког записа захвални смо др Миодрагу Петровићу научном саветнику Историјског института у Београду.

7A
MS
AS

О ѿшествіи еѣаго сѣи изъ
 црѣвѣщаго града . . . . .
 О еѣаго сѣи еѣи въ землѣ
 сѣи еѣи еѣи еѣи еѣи еѣи
 еѣи еѣи . . . . .
 О пришествіи
 еѣаго по сѣи горѣ . . . . .
 О еѣи по сѣи иѣи коно
 алъ востѣи горѣ . . . . .
 О ѿшествіи еѣаго изъ еѣи
 тѣи горѣ . . . . .
 О еѣи еѣи еѣи еѣи еѣи
 еѣи еѣи еѣи еѣи еѣи
 О пришествіи еѣаго сѣи
 въ еѣи еѣи еѣи еѣи
 О ѿхоженіи еѣаго изъ еѣи
 О востѣи еѣи еѣи еѣи

11

120

121

122

123

124

125

126

127

128

ѿ мѣжъ слово . ꙗже есѣхъ .
оушнѣ спсѣиюще . ꙗко
мнози и порабѣи сего
оукоритъ . ꙗже есѣхъ .
хвалитъ . ꙗже есѣхъ .
ѿще иудѣа и збѣи сѣи .
мощи . бѣи мѣхъ .
не оушнѣ сѣи .
похвалитъ . бѣи мѣхъ .
ѿсѣи сѣи .
же оушнѣ сѣи .
стѣи и сѣи .
жеи и збѣи .
бѣи мѣхъ .
го при збѣи .
сѣи мѣхъ .
сѣи мѣхъ .
похвалитъ .

рече ѿ раба ѿ збѣи сѣи .
бѣи мѣхъ .
ѿсѣи сѣи .
оушнѣ сѣи .
Сѣи сѣи .
пѣи сѣи .
жеи мѣхъ .
бѣи мѣхъ .
земли .
оушнѣ сѣи .
ѿсѣи сѣи .
Зѣи мѣхъ .
стѣи мѣхъ .
оушнѣ сѣи .
бѣи мѣхъ .
ѿсѣи сѣи .
мѣхъ .

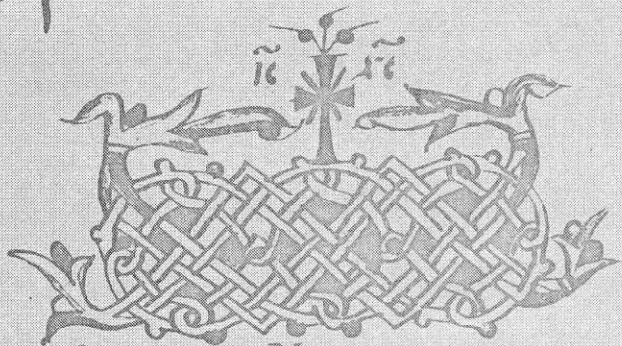

Сл. 9(4) Лондон, Британска библиотека, Add. MS 16,373, л. 1'

шкоемоу мѣдрѣсткхенъ нѣ
 лѣи кѣрмѣ раковѣ шкой мѣ
 зѣу прѣстѣи сподѣнсе о кѣтѣ
 шѣю и тѣко люкѣемъ и щѣроу
 ми, ѣднорѣнаго сѣа шко
 еѣо о сѣмнѣже кѣкѣнъ ѣсн
 не ѣпрѣстѣи нѣаги нѣжн
 копѣкорецѣи шѣи дѣо о нѣнѣа
 нѣрѣмо нѣкѣкѣи кѣкѣо аминѣ:

УЫНЬ ИРѣПОЛОЖЕНІЕ
 ѣднѣнѣи сѣ рѣтъ гѣаги
 нѣшеаѣа : дѣакишѣ архѣерею

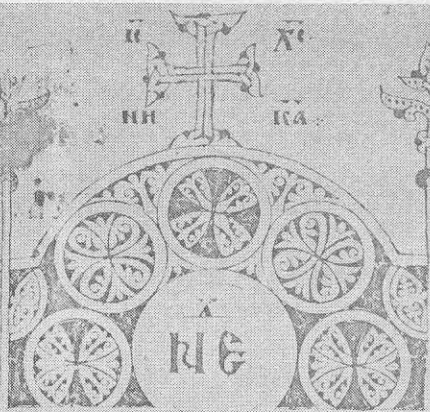
МѢСВОИМЪ ВСЯ. КѢР. ДІ. ПІ. М.
УѢГѢСКОМЪ ОУЧЕНИКОМЪ.
ПРѢИДѢМЪ НА СѢНЬ ПОЛЬ.
НѢЛОУЩЬШЕ НА РОПОКШЕ.
НѢКОТЕБѢ ВЪ КОРАБЛѢ НННІ
ТЕ КОРАБЛѢ БѢХУ СМММЪ. Н
БЫ БОУРІА БѢТРЕ НА ВЕЛИКА. ВЛ
НЫТЕ ВЪЛНВ АХОУ СЕ ВЪ КОРА
БЛѢ ІАХО ОУТЕ ПОГРОУТАТИ
СНМОУ. НБѢІАМЪ НА КРМ
ПАВЪЗГЛАВНЦНІ ПЕ. НВЪЗ
БОУДНБШЕ ННГЛАШЕ КМОУ.
ОУЧНТЕЛЮ ПЕРІАДНШННІАХО
ПОГНБАЕМЪ. НВЪСТАВЪЗАП

И КЛКО БЫ БѢ ПОМОУ НѢ СЛННІ
ІАХЪ. И ПАЧЕШЕ МЛНТНН ѿН
ТН ѿ ПРѢЛНХЪ. И ВЪЛѢЗШЮ
ИМОУ ВЪ КОРАБЛѢ МЛІАШЕ НБѢ
СНОВА БЫН СЕ ДА БН СНН МБЫІ.
ІСѢ НЕ ДАСТЬ ИМОУ. ПРѢ ИМО
ИДН ВЪ ДОМА ТВОИ КЪ СВОИМЪ СН.
И ВЪЗВѢТНН МБ И ЛНКО ТНГѢ
СТВОРНН И ПОМЛОВАТЕ. И ИДЕ
И ПАЧЕ ПРОПОВѢДАТИ ВЪ ДЕСЕТИ
ГРАДѢ: И ЛНКО СТВОРНН ИМОУ
ІСѢ. И ВЕИДН ВЛІАХЪ СЕ. ПѢ. АН. ѿМ. *mark 7.*
ДА РѢНЕУ ПАГОГѢ И КЛЕПЕМЪ

ПРѢПРОСВѢЩЕ
НИИМЪ. НѢ. ѿМА.
АУЕЛОУАНИАИ
КА. СНАБЖИ
ТА. КАКОЖЕПИСА
НОУСТЬВЫПРЦѢХЪ.
СЕ АЗЪПОСЛАЮ АН
ГЕЛАМОЕГОПРѢДЪ
АНЦЕМЪТВОИМЪ.
ИЖЕОУСТРОИТЬПОУ
ТЬТВОИПРѢДЪТО
Ю. РАДЪСЬВЫПНЮ
ТОВЫПОУСТЫ
ИГОТОВАНТЕ
ИГНЬ. ПРАВЫ

ТВОИТЕСТЪЗНИГ
БЫСТЬНѢАНЫКАТЕ
ИВЫПОУСТЫНИ
ИГРОПОКѢДАИКРЩЕ
НИИ ПОКАЯНИА
ВЫѿПОУЩЕНИИГРѢ
ХОВЪ. ИМЕХОЖДАШЕ
КНИМОУКАНИАДѢ
НЕСКАСТРАПАНИ
РАМАМАНЕ. ИКАЩА
ХОУСЕВЕНЪНѢРАДА
ИГРѢЦѢѿНИГО. И
СПОКѢДАЮЩЕГРѢХЪ
СВОЕ. БѢЖЕНѢА
ѿБАКЪТЕНЬВА
ВЕАБЛОУЖАДЪ
КАСЛОУЕНИАИ
САТЪХЪИГО. И
АКАМАДИКА
ВНИ. ИКАЩЕ
ИНОГЛАДЪ

дѣла телни рабынго. а во гоме
ыше. а во гоме оубыше. а во гоме
а дени калъ по быше. пакы посла а
ни рабы. а нм аи шей пръвы. нѣб
аи шеналъ таи оу. посл аи те посла
аи лалы нъ сон гаи оу сра алет се на
оу оу го. а дѣла телни те оу зрѣ шее ма
и го рѣ шее вѣ вѣ. съи на слѣ ани нѣ. аи
и на оубы калы нѣ оу дръ жна лъ аи нѣ
и го. нѣ аи шен зведо шен вь нѣ з вѣ нѣ
и на оубыше. аи те оу ко при нде гѣ
и на оу го. что и творидѣла телни лѣ
алъ. глѣ шен алоу злы нѣ злѣ по гоу бнть.
и на оу го аи прѣ даи нѣ лѣ дѣла телни аи.
и нѣ вѣ з а дѣ тѣ аи оу пло дѣи вѣ вѣ рѣ аи нѣ
и во аи. глѣ аи лалы нѣ нѣ телни аи нѣ калы
и вѣ калы нѣ. калы нѣ аи те нѣ сѣ рѣ лоу
и творидѣ шее зы тѣ оу шен. съ бы вѣ гла вѣ
и оу гла оу. аи глѣ бы нѣи нѣ и дѣи вѣ на вѣ оу нѣ
и нѣи оу. аи го рѣ аи. аи оу аи лалы нѣи
и на лалет се оу аи оу рѣ тѣи кѣ бѣи нѣ. и дѣи нѣ
и зы нѣ оу творидѣ шее оу пло дѣи нѣи го аи. па

AN

[illegible]

· ѠМЯТѢА, СТОБѢГО

· ВЪКѢТВОБАННІЕ, ГЛАВА, ПРѢВАЧ

НИ ГАРОДЕТВА ІУХВА, СНАДВА

СНА АВРААМА + АВРААМЪ

РОДИ ІСААКА · ІСААКЪ ЖЕ РО

ДИ ІАКѠВА · ІАКѠВЪ ЖЕ

РОДИ ІОУДОУ · НЕРАТИ ЮЕГО ·

ІОУДА ЖЕ РОДИ ФАРЕСА И

ЗАРѠФАТЛАРЫ · ФАРЕСЪ ЖЕ РОДИ

ІЕШЕО · ХВѢЛЬ СТЫДЪЩЕ

вы не вѣстени те соже . ни поды-
 шнаете , како ѿшеи намъ , да иди
 нъ тѣмъ оудреть злюди , а не вѣсь
 языкъ погыбнетъ . сего же о себѣ
 перѣ , нъ архіерѣ нъ слѣтѣ тоу тоу
 прорѣ . како хотѣаше іс оудрѣти
 злюди . ни еты кадо злюди . нъ
 данте да бѣжи на ростоу тѣмъ събере-
 ть въ едію + ѿ того же дѣи съ вѣщ
 ше да бѣнише оубианиего . іс же кто
 доу не слѣхъ жаше въ оуденхъ .
 нъ иде ѿ тоу въ страну оубанзы оу-
 етыше , въ ефрема на ризахъ дым
 градъ . и тоуживѣше съ оутеніи
 ево нади + бѣ же канзы на ехлѣи
 ека . нъ зы доше да мнози въ ерла
 ѿ страну , прѣже наехы , да оуте-
 тел + и ека хуѣ бо іси . и іа хуѣ
 къ себѣ въ црѣви стоіюще . что днѣ

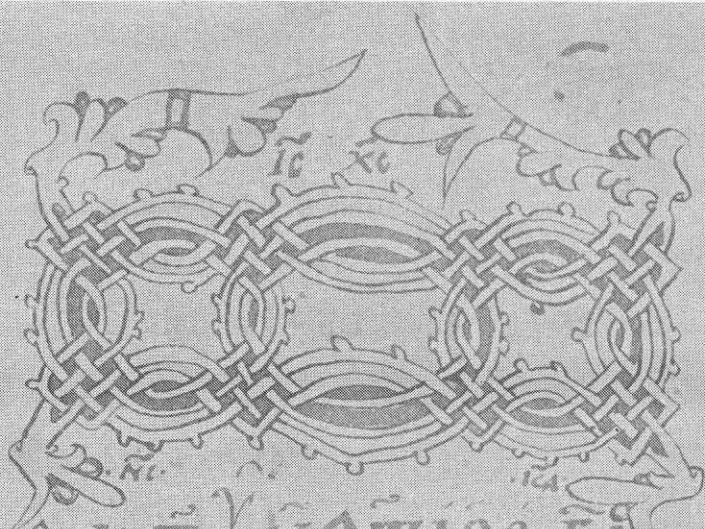

[illegible]

ГЛАВЫ **Е** **Г** **А** **В** **Л** **О** **В** **И** **Т** **В** **Р** **Ы** **Б** **Ь** **О** **П** **Р** **О** **К** **А** **М** **Е** **Н** **Т** **А** **М** **О** **С** **Л** **А** **Б** **А** **К** **Е** **Н** **Т** **А** **М** **О** **П** **А** **П** **Н** **Е** **А** **П** **Н** **Н** **О** **А** **О** **М** **Е** **У** **Г** **И** **М** **Ы** **Т** **А** **Р** **И** **О** **С** **Т** **Р** **Г** **О** **У** **Щ** **И** **Х** **О** **Н** **М** **О** **У** **Щ** **И** **М** **А** **Л** **Ь** **С** **У** **П** **А** **С** **Т** **Ы** **Р** **И** **Х** **Х** **О** **У** **Р** **О** **У** **С** **У** **Х** **У** **О** **Н** **М** **Е** **О** **Н** **Т** **О** **Н** **З** **Б** **Р** **А** **Н** **Н** **И** **А** **П** **Л** **Ь** **О** **А** **П** **Н** **Т** **П** **Р** **У** **Н** **Ц** **У** **С** **У** **Б** **А** **Л** **Ь** **О** **Б** **Ы** **В** **Ш** **И** **М** **А** **Г** **А** **О** **Б** **А** **Т** **Е** **П** **Ы** **Х** **А** **М** **Ы** **О** **А** **Н** **О** **У** **О** **Б** **Ы** **Т** **П** **И** **Ц** **У** **О** **В** **Ы** **П** **Р** **О** **С** **И** **Х** **Ы** **О** **О** **Н** **М** **О** **У** **В** **Ы** **Д** **О** **В** **И** **Т** **У** **О** **Н** **С** **К** **О** **У** **Ш** **Е** **Н** **И** **Е** **Л** **И** **С** **Н** **О** **П** **О** **С** **Л** **И** **Н** **Н** **Ы** **О** **Б** **Ы** **О** **Т** **Е** **Л** **К** **А** **Т** **О** **П** **О** **М** **А** **З** **А** **В** **Ш** **И** **Н** **И** **О** **Н** **М** **О** **У** **Щ** **И** **М** **А** **Д** **У** **Х** **О** **Б** **Ы** **С** **Н** **О** **П** **Р** **И** **Т** **У** **Н** **Е** **С** **Т** **Ю** **Р** **А** **О** **Т** **Ы** **Щ** **И** **П** **Е** **Т** **Р** **О** **В** **Т** **О** **З** **А** **П** **Р** **Ы** **Щ** **Е** **Н** **И** **О** **Н** **Ц** **А** **Т** **А** **В** **Ш** **И** **Х** **Ы** **О** **О** **Л** **О** **Р** **Ю** **И** **В** **Е** **Т** **Р** **А** **О** **Р** **А** **З** **Л** **И** **У** **Н** **Ы** **Х** **О** **П** **Е** **К** **О** **Л** **Е** **Г** **Е** **О** **Н** **Т** **О** **У** **Г** **Ы** **О** **О** **Н** **О** **Д** **Ы** **Щ** **Е** **Р** **И** **А** **Р** **Х** **И** **О** **А** **Г** **О** **В**

ВЖѢЛѢСѢТЕСЯ

МОЖЕТЕСЯ ТЛАГОПРЯТИЕ

ТАРГІН. глава. ѿ.

ѿ некоего мисѣ
патешетни и тѣ
сть, ѿнаѣствованъ
хъ въ сѣвѣхъ.
ѿ некоего преданъ
на несправдливости
гъ бывши словѣхъ. и зволне
имѣ послѣдовавшоу въ шею
сѣхъ, испити. по сѣдѣхъ

ІІ ВЪЕУЛІЕЖЕ МІО

А. АЛА. ТА. А. ОВРАЦЬВЫШІМЫВ
КАНАТАЛІЕН:

В. ОНГПАНЫ НХЪНЗ ЦРКВЕ.

Г. ОНКОРМІЕ. А. ОВЪПРОШЕНІОСОЧІ
ЩЕЛІН. Е. ОСАМАРАМІНЫ. Б. ОУА.
ИМОУЖІН: З. ОИМІЩІ. АН. АБТІ
ВЪНЕДЪТ: И. ОТЕТЕХАБЪ. М.
КЗ. АКО. СІ. Ж. КН:

А. ОМОУПЪМЪХОЖЕНІН. Б. КЗ. МАРО. СІ.
Г. ОРОЖЕНІВ. СЛІПЪ: А. ОЛАДРИ:

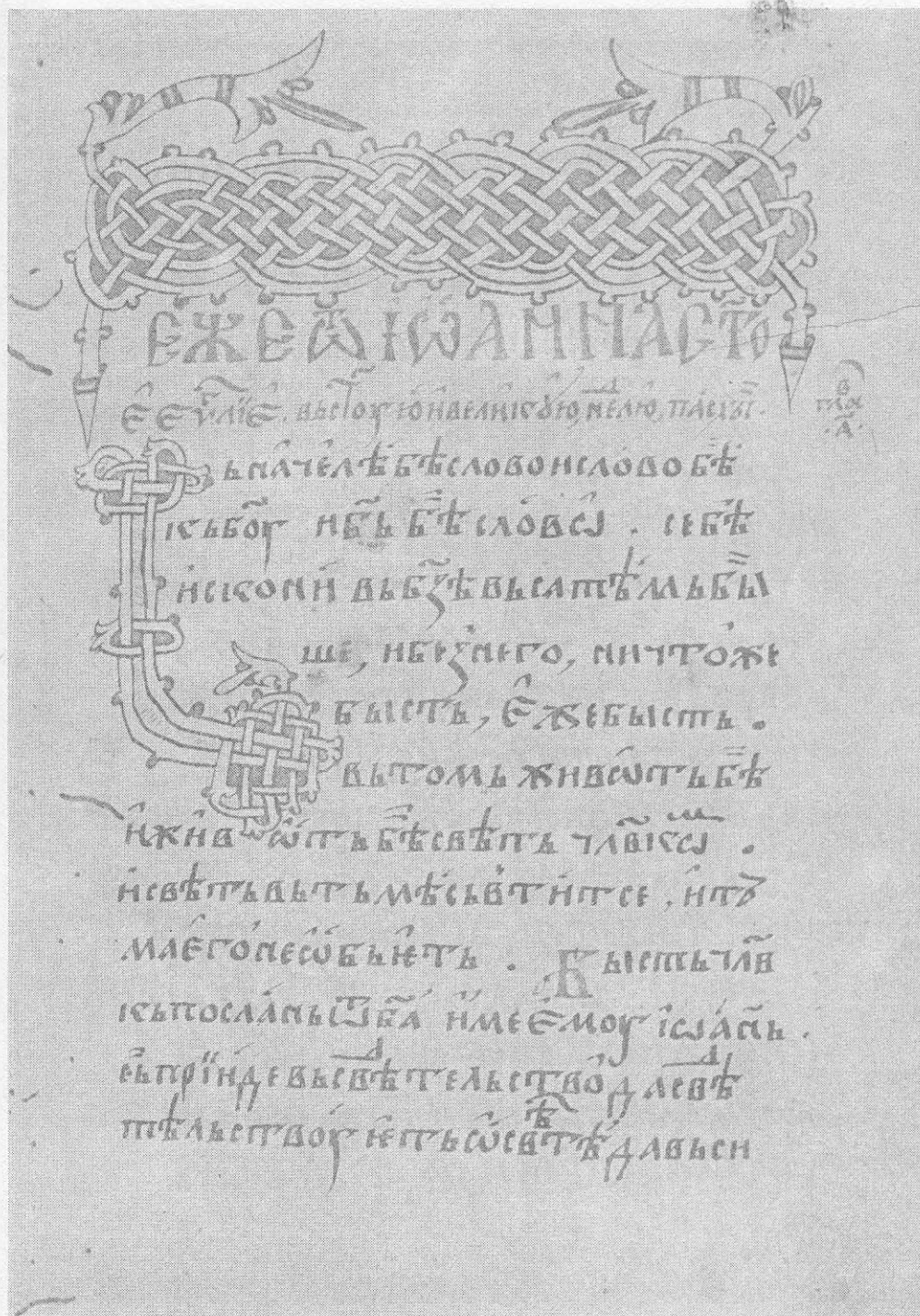
Б. ОПОМАГАВШІН ГІ. МІРО. М. Б. А. М.
ГІ. А. КСІ: ОНІНЖЕРЕЧЕГОУДА.

А. ООСАБТЫ М. А. М. МАРКО. А. В.

А. ОУ. З. И. СІ. ОПРИШЬШІН ХАЕЛІ
НЕХЪ: СІ. ОУМІВАМІН: З. ОПАРАК
АБТІПЪ. М. ОИПРОШЕНІПЪАБТЕГДА

М. Б. МАРКО. И. А. ОУ. П. В.:

пѣлають что есть истинна . иже
 рекъ . пакни гдѣ , кѣюу дѣи
 мь . и глаголюмъ азъ не дѣлю ю въ
 ни ѿбрътаю въ немъ . Есть же
 ѿбытаивамъ , да едѣно говь
 мь ѿпоущоу на пѣстоу . роше
 ть оубоу да ѿпоущивамъ црѣ
 юуденскѣ . възопише же всѣхъ ,
 глаголюще сего , а въ аравоу . бе же
 въ арвѣхъ . разбойникъ , тогда же
 пѣлають поютъ ісѣи въ въ сего .
 и въ въ вои сѣпѣтъ шевѣмъ .
 ѿтрѣнѣа , въ глѣже и моу на гла
 воу . и въ ризоу багренѣоу ѿблѣк
 ошнѣго . и глаголюмъ , радѣу
 и се црѣюу іоуденскѣхъ , и въ нѣгѣ
 сего столѣнѣа мѣнѣ дѣже пѣ
 ю пѣлають и глаголюмъ . сѣи въ въ

[illegible][illegible]

[illegible]

СТГО ІВѦ ЗАГОСТА

ГО СЛОВО, ВЪНЕЛЮ МЕСОД

СТНОУ. ѿВТОРѢМЪ ПРИШЬБИ

ХЪН. СЛВН ШУБ...

ПОБЪЗНАСЕННІИ ЕСТЬ НА ПЕЛ

ИДУЩИИ ВЪЗНРАЮЩИ МЫНА

НВО. И СЕІАВ КСЕИ МЪ АРГЛАН

РАК. УТО СТОИТЕ ЗРЕЩЕ НАН

ВО. ПАКЫ ПРИНАЕТЬ. КАТЕ

ѿВРАЗѢ ВКАТЕІЕЙ ИДОУЩЕ

НАНВО. ПРИНАЕТЬ УВОЛОВѢ

ВАМЪ. КАКО ВЪДѢТЬ ВЪТОРО

Е ПРИШЬБИ ЕЕГО СЪАШНО. ѿ

ВАНУАЕ ВЪСЕАНДАНІЕ. ІАКЪ

ВОСЕПРЬВОЕ ЗНАМЕНІЕ СНА

УАВУА. НАНІЕМЪ РАСКЕТСЕ

ИНОСКОМО АРГЛАН. ВЛЪСѢЩЕ

ТЕ ІАКО МАЛЫЙ. АПРѢННЫМИ

ІАНАЛЪ. ЗОУБИ ВЪЗВОУЛАЕ УСЪ

ІАКЪ ЕШАДМА. ДОКО НУНН

ЕКА. НВЪСТАНОУТЬ МРТЬЮК.

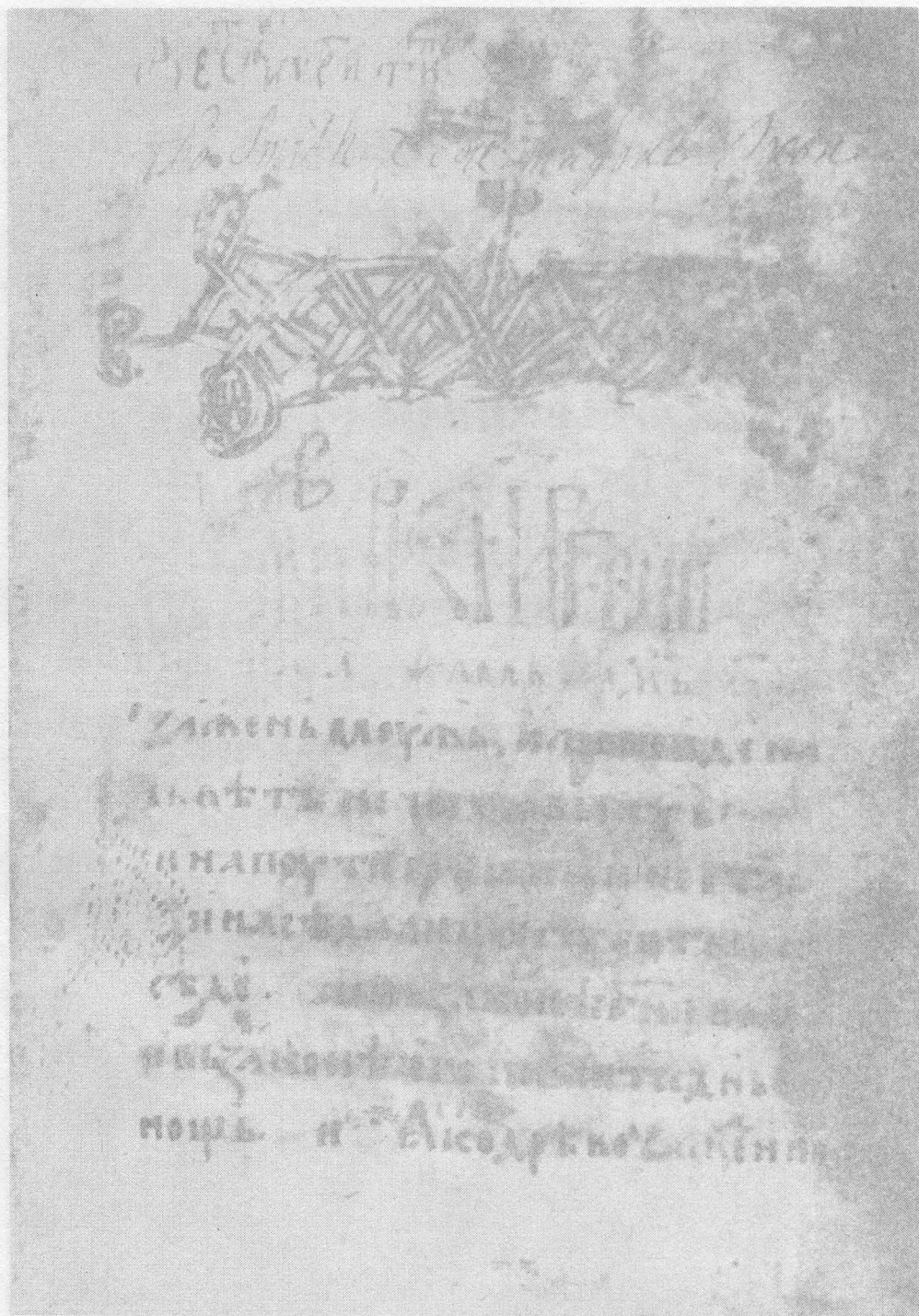
ІАКОШ СНА ИЗГРОВЬ. ІАКО ЖЕ

ЕКА ПІАВЛЪ. ІАКО ВЪЗЕУБИ

ІАКЪ МРТВЫ ВЪСТАНОУ. ПРѢДЪ

ІАКЪ МГНОВЕННІИ ШУСЕ. ВРЪЖЕ

Сл. 34. (13) Оксфорд, Бодлејанска библиотека, е Mus. 184, л. 1

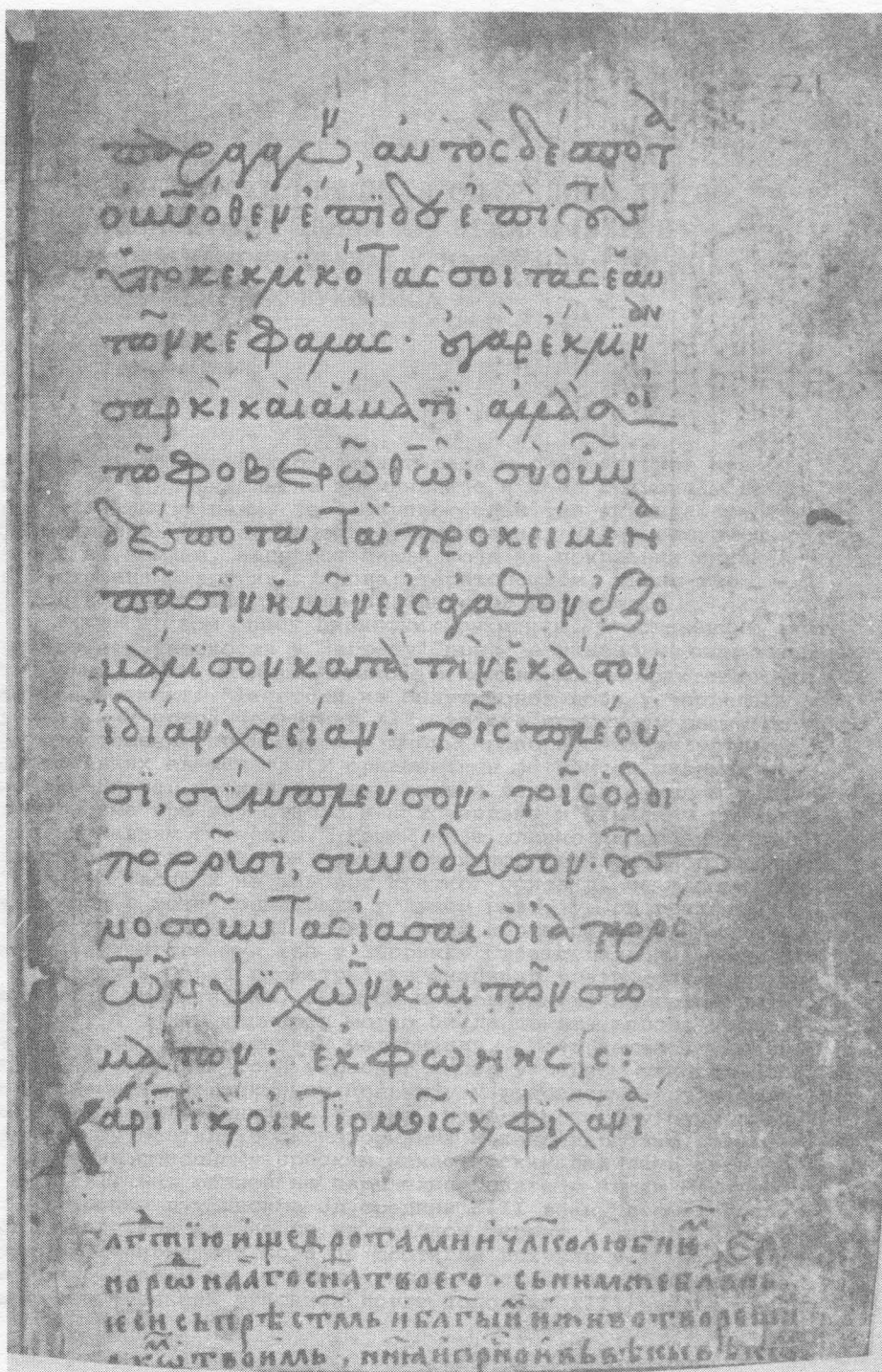

Альбѣ въ братіахъ
и юнѣхъ въ долоу оуцѣ
нго. Алѣхъ оуцѣ оуцѣ
нго. роуцѣхъ оуцѣхъ
органъ. и прѣстѣхъ
ставшѣхъ. и тѣхъ.
въ вѣстѣхъ гѣхъ оуцѣхъ.
Альбѣхъ оуцѣхъ
Альбѣхъ оуцѣхъ
и тѣхъ оуцѣхъ оуцѣхъ.
полазѣхъ оуцѣхъ
нѣхъ оуцѣхъ. братіахъ
братіахъ. и невагохъ
въ нѣхъ. и тѣхъ въ нѣхъ
нѣхъ прѣстѣхъ и нѣхъ
жѣхъ. и тѣхъ. и тѣхъ.

καὶ κατὰ βίωσιν ἡμᾶς δευ-
 τέρως παρρησίας δὲ κατὰ
 ὡς τοὺς μὲν ἐπὶ καλῶς ἔχουσιν
 τὸ πρῶτον ἡν, τὰ ἄλλα
 ὅλας: δὲ ἡμῶν: οἱ ἄλλοι
 Οἱ σὺν ἡμῶν, καὶ ἡ δὲ κα-
 ἡ δὲ τὰ πρῶτα, ὅτι οὐκ ἔστι
 πῆς: καὶ καὶ καὶ τὰ ἄλλα
 εἰς τὴν πόλιν: ὅτι: τὰς κεφαλὰς
 οἱ ἄλλοι ἐκ κλίνας, ἐπὶ πνεύματι
 καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι
 μὲν ἀόρατος: ὅτι ἡμεῖς
 τοσοῦτον δυνάμει τὰ πρῶτα
 διὰ τὴν οὐρανὴν: ἐπὶ τὴν
 βίαν τὴν ἐκείνην: ἐπὶ τὴν
 οὐρανὴν τὴν ἐκείνην τὰ πρῶτα

καὶ τὴν ἐκείνην τὴν ἐκείνην τὰ πρῶτα
 καὶ τὴν ἐκείνην τὴν ἐκείνην τὰ πρῶτα

Сл. 38. (15) Оксфорд, Богдлејанска библиотека, Lincoln GR 11, л. 21